

kaleidoskop

Živka Krnjaja
Dragana Pavlović Breneselović

PROJEKTNI PRISTUP UČENJU

Živka Krnjaja

Dragana Pavlović Breneselović

Kaleidoskop

Projektni pristup učenju

Beograd, 2017.

Živka Krnjaja
Dragana Pavlović Breneselović

Kaleidoskop

Projektni pristup učenju

Izdavač

Institut za pedagogiju i andragogiju
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Recenzenti

Prof. dr Jasmina Klemenović
Prof. dr Snežana Marinković
Dr Lidija Miškeljin

Za izdavača

Prof. dr Sanja Pejatović
Upravnik Instituta za pedagogiju i andragogiju

Lektura

Vlado Đukanović

Dizajn

Rastko Toholj

Štampa

Copy Planet d.o.o, Beograd

Tiraž 500

ISBN 978-86-82019-94-7

Publikacija je razvijena u okviru naučno-istraživačkog projekta „Kaleidoskop – diversifikacija oblika i programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja” koji je u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i UNICEF-om realizovao Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, kao komplementaran projektu „Vrtići bez granica 2 – kvalitetno inkluzivno predškolsko vaspitanje i obrazovanje”, uz finansijsku podršku Švajcarske agencije za razvoj i saradnju. Stavovi i mišljenja izneti u publikaciji ne odražavaju nužno stavove UNICEF-a i donatora.

Predgovor

Pitanja pravednosti i inkluzije, programska i organizaciona diversifikacija kao i kvalitet programa se uzajamno prožimaju u pristupu koje UNICEF ima u pogledu modernizacije predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Srbiji.

U prethodnom periodu smo realizovali dva komplementarna projekta koji su upravo imali za cilj da razviju model za unapređivanje obuhvata, pravednosti i kvaliteta predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Srbiji: Kaleidoskop kojim je rukovodio Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i koji je kao naučno istraživački projekat realizovan kao komplementaran projektu *Vrtići bez granica 2 — kvalitetno inkluzivno predškolsko vaspitanje i obrazovanje u Srbiji* koji je realizovan u saradnji Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, UNICEF-a, CIP — Centra za interaktivnu pedagogiju, 10 predškolskih ustanova i lokalnih samouprava — Odžaci, Smederevo, Čukarica/Beograd, Loznica, Krupanj, Čačak, Nova Varoš, Sjenica, Bojnik i Leskovac.

Kaleidoskop predstavlja programsku koncepciju za razvijanje diversifikovanih inkluzivnih vaspitno obrazovnih programa. U praksi predškolskih ustanova koje su učestvovalе u projektu, *Kaleidoskop* je „oživeo” kroz projektni pristup učenju.

Ovaj pristup podržava građenje sredine za učenje kroz projekte koje razvijaju deca, vaspitači i roditelji, razvoj i negovanje odnosa poverenja među svim učesnicima vaspitno obrazovnog procesa, doživljaj zajedništva odnosno pripadnosti zajednici vršnjaka i integrisanosti dece u lokalnu zajednicu. Podržavanjem razvoja dispozicija za učenje osnažene su kompetencije i dece i vaspitača, podstaknut je razvoj refleksivne prakse kao aktuelnog koncepta kvaliteta. Ostvarena je dobrobit dece u programu, podržano partnerstvo sa porodicom i lokalnom zajednicom koja je postala inspirativan resurs i mesto učenja dece i odraslih.

UNICEF u Srbiji

Sadržaj

<i>Predgovor</i>	3
Kaleidoskop — projektni pristup učenju	7
Potencijali projektnog pristupa učenju	8
Izbor projekta	10
Struktura projekta	11
Prva faza: Otvaranje	11
Druga faza: Razvijanje	13
Treća faza: Zatvaranje	16
Igra u projektnom pristupu učenju	19
Mesta istraživanja i vreme trajanja projekta	22
Planiranje u projektnom pristupu učenju	25
Mapa i plan projekta	25
Deca i vaspitač u planiranju projekta	27
Praćenje u projektnom pristupu učenju	28
Praćenje je podrška učešću dece u programu	28
Praćenje je autentično procenjivanje	29
Praćenje je participativno i podržava razvoj zajednice učenja	29
Praćenje se zasniva na konsultovanju	31
Praćenje se ostvaruje kroz dokumentovanje	31
Dečji portfolio	32
Skale procene	33
Priče za učenje	39
Projektni portfolio	51
Zajednička refleksija vaspitača o projektu	54

KALEIDOSKOP — PRIČE O PROJEKTIMA IZ PRAKSE

Kako da napravimo našu baštu	59
Visoka kapa	64
I ja sam sama pundravac.	69
Naš brod	76
Kuhinju pravi kuhinjar.	84
Tortijada	88
Pravimo mapu Kozjaka	94
Naše lutkarsko pozorište.	98
Kako da se bolje upoznamo	102
Kako do maske	109
Naš sat	115
Naš orkestar	121
Mi u „Danima zapadnog Pomoravlja”	128
Literatura.	133

Kaleidoskop — projektni pristup učenju

Kaleidoskop — projektni pristup učenju” teško je razumeti ako se „ne shvati koncepcija data u publikaciji „Kaleidoskop — osnove diversifikovanih programa predškolskog vaspitanja”. Zbog toga je važno da razvijanju programa kroz projektni pristup učenju uvek prethodi čitanje, razumevanje i kritičko promišljanje vrednosti i polazišta Kaleidoskopa.

Publikacija „Kaleidoskop — projektni pristup učenju” sastoji se iz dva dela. U prvom delu su data shvatanja projektnog pristupa učenju, kao jednog od načina razvijanja polazišta Kaleidoskopa. Drugi deo čine primeri prakse iz predškolskih ustanova u kojima se razvijaju programi zasnovani na Kaleidoskopu. Primeri prakse se iznose kao priče o projektima. Projekte sa decom i priče o njima zajedno su stvarali i pisali vaspitači, stručni saradnici i mentori u projektu „Vrtići bez granica 2 — kvalitetno inkluzivno predškolsko vaspitanje i obrazovanje u Srbiji”.

Kao vredni zapisi o tome kako izgleda kvalitetna praksa, priče o projektima govore o razvijanju projekata sa decom i ilustruju različite situacije iz projekata, tok istraživanja, kao i produkte dece, vaspitača, roditelja i drugih odraslih nastale u projektu.

Primeri prakse doprinose promovisanju prakse zasnovane na vrednostima Kaleidoskopa i omogućavaju da takva iskustva delimo u profesionalnoj i široj društvenoj zajednici. Oni su istovremeno još jedan podsticaj praktičarima, porodicama dece, različitim učesnicima iz lokalne zajednice, učesnicima iz civilnog sektora, istraživačima i kreatorima obrazovne politike da nastave sa pružanjem podrške razvijanju diversifikovanih programa predškolskog vaspitanja u Srbiji.

Potencijali projektnog pristupa učenju

Projektni pristup učenju u Kaleidoskopu shvata se kao kontinuiran i fleksibilan način učenja zasnovan na dobrobiti, odnosima i delanju (vidi „Kaleidoskop — osnove diversifikovanih programa predškolskog vaspitanja”). U projektni pristup učenju integrisane su različite strategije učenja, kao što su učenje kroz istraživanje, učenje kroz igru, učenje zasnovano na imaginaciji, učenje kroz rešavanje problema, iskustveno učenje, situaciono učenje. Projektni pristup učenju prevazilazi korišćenje projektnog učenja kao izdvojenog vaspitno-obrazovnog metoda ili izdvojene aktivnosti sa decom. Kroz projektni pristup se integrišu igra, planirano učenje i učenje u praktičnim životnim situacijama.

Projekti omogućavaju deci da istražuju i da se angažuju u njima smislenim situacijama, u kojima na kreativan način prave veze između prethodnog i novog iskustva. U projektu zajedno istražuju i uče jedna od drugih deca različitih uzrasta i svako daje doprinos svojim autentičnim iskustvom. Različiti načini učešća dece u projektu cene se kao vredan doprinos zajednici učenja.

„Uspešni” projekti su oni koji provociraju kreativnost i stvaralačko rešavanje problema i omogućavaju da se istraživanje razvija u različitim pravcima. Projekti počinju „provokacijom za učenje”, koju unosi vaspitač na osnovu slušanja ideja i pitanja dece; vaspitač zatim prati u kojim sve pravcima deca šire istraživanje. Istraživanje u projektu je uvek neizvesno, predstavlja „avanturu” u učenju za decu i vaspitača i vodi autentičnom ishodu koji odražava njihov proces istraživanja.

Od vaspitača koji razvijaju projektni pristup učenju očekuje se da poznaju vrednosti i polazišta Kaleidoscopa i da maštovito vode decu kroz istraživanje tako što će svojim učešćem i kreativnim predlozima omogućavati deci da istražuju i uživaju u neočekivanom. U projektnom pristupu učenju fokus je na istraživanju u lokalnoj zajednici; u tome učestvuju zajedno deca i odrasli, učeći jedni od drugih. Na taj način predškolsko vaspitanje postaje „vidljivo” u društvenoj zajednici i omogućava integraciju dece u zajednicu.

Dete u projektnom pristupu učenju:

- uči kroz saradnju sa vršnjacima i odraslima,
- doprinosi i utiče na sopstveno učenje kao aktivni i kompetentni učesnik,
- uči kroz učešće u lokalnoj zajednici i sebe doživljava kao vrednog člana zajednice,
- pravi izbore u istraživanju u odnosu na način učešća i izražavanja,
- uživa u istraživanju, ima inicijativu i učenje doživljava kao smisleni, stvaralački, svrsishodni proces,
- jača poverenje u sopstvene moći da istražuje i ume da razvija strategije kako će nešto istražiti,
- prihvata drugu decu, vaspitača i druge odrasle kao koučesnike i koistraživače,
- učestvuje zajedno sa odraslima u zajedničkom istraživanju u kome svako doprinosi svojim autentičnim iskustvom,
- dobija poruke prihvatanja ličnih i kulturnih različitosti od članova lokalne zajednice.

Izbor projekta

Projekti su usmereni na autentično traganje u rešavanju problema koji su deci smisleni i izazovni za istraživanje. Pre početka projekta deca i vaspitač biraju šta će istraživati u projektu. Vaspitač najpre sluša ideje i pitanja dece, a zatim „odgovara na njih” i podstiče radoznalost dece različitim materijalima i sredstvima u vrtiću i lokalnoj zajednici. Takvom vrstom podrške vaspitač obezbeđuje relevantnost projekta za decu, a uz to preispituje i druge kriterijume izbora projekta.¹

Izbor projekta ³	
Relevantnost problema/pitanja za decu	▸ problem koji je izazovan deci za istraživanje; situacija ili događaj koji spontano nastaju kod kuće i u zajednici; doživljaj dece; situacija iz virtualne stvarnosti koja je uzbudljiva deci; praktična životna situacija čije istraživanje podržava svrsishodno učenje i doprinosi da deca vide sebe kao vredne članove zajednice; ideja koju je dao roditelj ili neko iz lokalne zajednice, a deci je smisljena za istraživanje
Opremljenost za istraživanje u vrtiću	▸ postoji dovoljno opreme i mogu se obezbediti različiti materijali koji inspirišu decu na istraživanje; postoji mogućnost da deca i porodice daju doprinos istraživanju i učestvuju u opremanju materijalima
Dostupnost resursa u lokalnoj sredini	▸ postoje stručnjaci iz datih oblasti ili poznavaoци problematike koji mogu pomoći u istraživanju; u lokalnoj sredini postoje mesta na kojima deca mogu da istražuju
Vaspitač modeluje istraživački odnos u projektu	▸ lična upitanost i zanimanje vaspitača za neka pitanja u okviru projekta; namera vaspitača da se upusti u istraživanje; kontinuirano modelovanje kako se može naučiti nešto novo ili kako se nešto poznato može otkriti na drugačiji način; podsticanje inicijative dece u istraživanju davanjem originalnih i maštovitih predloga
Projekat sadrži „suštinsko pitanje”	▸ suštinsko pitanje je ono koje 1) inspiriše decu i odrasle da istražuju kako bi pronašli autentično rešenje, 2) podstiče istraživanje u „životnom okruženju” i 3) pokreće maštu i stvaralački pristup učenju kod dece i odraslih

¹ Katz & Chard, 2000.

² Na osnovu Sense, 2007.

Struktura projekta

Projekat se može strukturirati u tri faze:³

- ▶ otvaranje projekta (razgovor i predstavljanje prethodnih iskustava dece vezanih za projekat);
- ▶ razvijanje projekta (istraživanja u vrtiću i u lokalnoj sredini);
- ▶ zatvaranje projekta (predstavljanje procesa istraživanja i autentičnog rešavanja problema, refleksija).

Tok projekta kroz faze opisuje zajedničko strukturno obeležja svih projekata: uvek se polazi od prethodnih doživljaja i iskustava dece, što vodi u postavljanje pitanja i istraživanje do refleksije i slavljenja učenja. Različiti konteksti istraživanja koje grade deca i odrasli, kao i prostor i materijali, doprinose specifičnosti svakog projekta. Struktura projekta „više oslobađa nego što obavezuje”, jer omogućava vaspitaču da oblikuje istraživanje na osnovu ideja i predloga dece i da okvirno planira „istraživačku avanturu” sa decom, porodicama i drugim odraslima u lokalnoj zajednici.

Prva faza: Otvaranje

Tokom otvaranja projekta vaspitač podstiče decu da dele svoje priče, doživljaje i iskustva i postavljaju pitanja vezana za projekat. U ovoj fazi vaspitač nastoji da stvori zajedničko razumevanje projekta kroz:

- ▶ „udruživanje” različitih iskustava, ideja, doživljaja i znanja koja deca imaju (ohrabruje decu da svoja iskustva, znanja i ideje predstave na što više načina i tako stvaraju mogućnosti da se istraživanje razvija u različitim pravcima);
- ▶ „unošenje provokacije za istraživanje”⁴ (podstiče decu da postavljaju pitanja, da daju ideje, igraju se idejama, da povezuju svoje doživljaje i tako se fokusiraju na problem koji će istraživati u projektu).

3 Helm & Beneke, 2003.

4 Giudici, Rinaldi, 2001.

Vaspitač planira različite situacije u vrtiću i okruženju koje mogu podstaći radoznalost dece i njihova pitanja vezana za projekat.

Postupci vaspitača u prvoj fazi projekta	
„Sluša” ideje, pretpostavke i „teorije” dece vezane za projekat i unosi provokaciju za učenje	<ul style="list-style-type: none"> ➤ donosi materijale (predmete, knjige, filmove, fotografije, aparate, rekvizite, umetnička dela) koji pomažu deci da izraze svoje pretpostavke i prethodno iskustvo vezano za projekat, oprema prostor ➤ podstiče decu da donose različite predmete i materijale od kuće ➤ sa decom posećuje mesto ili događaj u lokalnoj sredini koji su vezani za projekat (muzej, biblioteku, sportski teren, izložbe, sajam, karneval i sl.), a koji će decu podstaći i inspirisati da postavljaju pitanja ➤ planira različite situacije u vrtiću u kojima deca istražuju materijale i predstavljaju svoja prethodna iskustva, doživljaje, znanja na različite načine ➤ omogućava da se deca igraju materijalima i predmetima iz projekta ➤ prati načine na koje se deca igraju i pomaže im da kroz igru izraze svoje „teorije” i početne ideje vezane za projekat ➤ dokumentuje sa decom sve njihove ideje i produkte i predstavlja ih sa decom na početnom panou istraživanja ➤ pravi poster sa pitanjima na koji upisuje pitanja dece vezana za projekat ili pravi popis pitanja na početnom panou
Pravi sa decom listu pitanja i pomaže deci da artikuliraju problem	<ul style="list-style-type: none"> ➤ diskutuje sa decom o problemu koji se istražuje u okviru projekta, sluša decu i beleži njihove ideje ➤ pomaže deci da formulišu pitanja koja će im pomoći da istraže svoje ideje ➤ dodaje svoja pitanja i ideje za otvaranje projekta nakon što ih obrazloži deci
Razgovara sa decom o tome kako da započnu istraživanje	<ul style="list-style-type: none"> ➤ pomaže deci da razmišljaju šta im je sve za potrebno za istraživanje, koga sve mogu pozvati da im pomogne u istraživanju, gde sve mogu otići da istražuju i traže odgovore na pitanja ➤ sugerise deci različite mogućnosti istraživanja u vrtiću ➤ pravi predlog projekta na osnovu skice projekta
Predlog projekta „ide kući”	<ul style="list-style-type: none"> ➤ predlog projekta deca nose kući, a porodice dodaju ideje za istraživanje i predlog kako se mogu uključiti u projekat ➤ vaspitač razgovara sa roditeljima o projektu i nudi mogućnost roditeljima da svoje ideje za projekat stave na početni pano

Zajedničko planiranje projekta sadrži predloge dece i vaspitača o tome kako da istražuju na osnovu pitanja koja su postavili: na koja sve mesta u lokalnoj zajednici mogu ići da istražuju, s kim mogu razgovarati, koga mogu pozvati u vrtić, šta mogu uraditi u vrtiću, kako se i gde mogu igrati, koje knjige mogu pregledati, koje veb sajtove mogu posetiti.

U ovoj fazi vaspitač može uključiti porodicu tako što će inicirati da plan istraživanja „ide kući”.⁵ Deca nose predlog projekta u svoje porodice u formi izražavanja koja je svakom detetu bliska i razgovaraju u porodici o tome što će istraživati. Vaspitač može poslati pismo porodici sa molbom da:

- ▶ o problemu koji se istražuje u projektu porazgovaraju sa detetom,
- ▶ podele svoje relevantno iskustvo sa detetom,
- ▶ daju mišljenje i ideje šta bi se još moglo raditi u okviru projekta,
- ▶ odrede kako bi porodica mogla da se uključi i da dâ svoj doprinos istraživanju.

Projekat koji „ide kući” ostvaruje tri značajne funkcije u odnosu porodice i vrtića: 1) inspiriše i ohrabruje decu da kod kuće pričaju o onome što istražuju u vrtiću; 2) omogućava deci da povezuju iskustva iz porodice sa onim što rade u vrtiću; 3) pomaže vaspitaču da „unapredi” i proširi ideje i obogati projekat iskustvima i učešćem porodica; 4) podržava učešće porodice tako što integriše znanja i iskustva iz porodice u zajedničko učenje dece i odraslih.

Druga faza: Razvijanje

Ovo je najzujbudljivija faza jer istraživanje u projektu može da postane avantura, pustolovina i veliki poduhvat. U ovoj fazi vaspitač i deca se fokusiraju na jedan problem/ pitanje i zajedno istražuju u vrtiću i na autentičnim mestima u lokalnoj zajednici, razgovaraju sa drugim odraslima koji su stručnjaci za pitanja koja istražuju, pregledaju literaturu, internet sajtove, video snimke, filmove, istražuju materijale. Deca kroz istraživanje stiču nova iskustva, crtaju, konstruišu modele i obrasce, slikaju, rukuju različitim predmetima, otkrivaju, predviđaju, eksperimentišu, istražuju različite materijale, zamišljaju, diskutuju i kroz igru na stvaralački način preoblikuju materijale, forme i obrasce sa kojima se susreću u projektu.

5 Edwards et al., 1998.

Vaspitač podstiče decu da preuzimaju rizik u situacijama u kojima je dolaženje do rešenja neizvesno i da razgovaraju o svojim pokušajima. Vaspitač stalno usmerava decu na međusobnu saradnju i istraživanje u malim grupama, podstiče decu da jedna drugoj postavljaju pitanja i pregovaraju o mogućim načinima rešavanja problema. Za rad u malim grupama vaspitač može tražiti pomoć roditelja volontera.

Svako dete istražuje u skladu sa svojim iskustvom i umenjima i svako dete je uključeno u predstavljanje onoga što je doživelo u istraživanju. Deca u ovoj fazi projekta istražuju različite „jezike” predstavljanja i koriste ih da na različite načine otkrivaju problem i dele svoje koncepte sa drugima. Vaspitač bira situacije koje omogućavaju deci da primenjuju i koriste svoja nova saznanja i iskustva.

Postupci vaspitača u drugoj fazi projekta	
Obezbeđuje dodatne materijale i opremu za istraživanje	<ul style="list-style-type: none"> ➤ donosi dodatne materijale koji podstiču decu na istraživanje (umetničke, nestrukturirane, polustrukturirane) i predlaže deci kako da ih koriste u istraživanju ➤ omogućava deci da se igraju novim materijalima ➤ obezbeđuje materijale koji će biti potrebni deci za istraživanje u lokalnoj zajednici ➤ pomaže deci da ovladaju korišćenjem fotoaparata, diktafona, kamere
Planira, organizuje i proširuje izbor resursa u lokalnoj zajednici	<ul style="list-style-type: none"> ➤ planira razvijanje projekta i fokusira se na jedan problem/pitanje ➤ obilazi identifikovana mesta u lokalnoj zajednici „unapred”, bez dece (zanatska radnja, samoposluga, farma, biblioteka, centar za kulturu, sportski centar, voćnjak, bašta, bazen itd.) i dogovara se kako deca tu mogu učiti ➤ proverava da li su mesta istraživanja dostupna svoj deci ➤ kontaktira sa stručnjacima/ poznavaocima problematike u zajednici i dogovara se sa njima na koji način se mogu uključiti u projekat ➤ omogućava deci da se igraju na različitim mestima i sa različitim učesnicima u lokalnoj zajednici ➤ dogovara se sa roditeljima o tome kako oni mogu pomoći u aktivnostima u lokalnoj zajednici (roditelji kao organizatori aktivnosti u lokalnoj zajednici, pomoć roditelja u kretanju grupe dece, zajedničko istraživanje dece i roditelja u lokalnoj zajednici, pomoć roditelja u kontaktima sa stručnjacima)

<p>Podstiče decu da istražuju na različite načine i iz različitih izvora</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ podstiče decu da postavljaju pitanja i istražuju različite izvore (knjige, filmovi, internet, različite situacije i akcije u vrtiću, eksperimenti, igra) ➤ planira različite situacije u vrtiću u kojima deca istražuju i pomaže deci da istražuju različite načine izražavanja preko crteža, fotografija, modela, produkata eksperimenata, priča, simbola i sl. ➤ podstiče decu da istražuju u porodici (predmete, događaje, priče) ➤ pomaže deci da pripreme pozivnice stručnjacima/poznavaocima i drugim odraslima koji se uključuju u istraživanje ➤ pomaže deci da se pripreme za susret sa stručnjakom i predstave načine i rešenja do kojih su došla u istraživanju ➤ proširuje igru dece svojim učešćem i omogućava deci da se igraju materijalima i predmetima iz projekta ➤ organizuje vođenu igru u maloj grupi dece ➤ prati kako deca kroz igru rekonstruišu materijale, odnose, obrasce ponašanja i integriše ih u projekat ➤ ostavlja deci vreme da diferenciraju iskustva iz igre i razgovara sa decom o igri ➤ organizuje izlete kao istraživačke ture na projektu ➤ planira situacije učenja tako da se deca grupišu u male grupe prema njihovim pitanjima koja su slična u odnosu na problematiku projekta ➤ usmerava grupe da se fokusiraju na svoja pitanja i pomaže im da tragaju za rešenjima ➤ planira situacije u kojima deca svoja dotadašnja rešenja i ideje u projektu „dele” sa drugom decom ➤ podstiče decu da diskutuju o odgovorima do kojih dolaze u učenju ➤ personalizuje podršku svakom detetu u istraživanju i traganju za odgovorima i mogućim rešenjima ➤ traži pomoć volontera za podršku učenju u malim grupama i učenju u lokalnoj zajednici ➤ povezuje rutine, praktične životne situacije i istraživanje u projektu ➤ planira različite mogućnosti za uključivanje roditelja u projekat
<p>Pomaže deci da predstave svoje istraživanje</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ pomaže deci da preko crteža, fotografija, modela, produkata eksperimenata, priča predstave sve što su otkrila u istraživanju ➤ podstiče decu da diskutuju o svojim radovima ➤ podstiče decu da posle posete stručnjaka razgovaraju o svemu što je on rekao ili pokazao i beleži na panou ono što je deci važno

Uključuje decu u dokumentovanje	<ul style="list-style-type: none"> ➤ omogućava svakom detetu da na sebi svojstven način dokumentuje svoje ideje i pretpostavke za svoj portfolio kako bi dete moglo da im se vrati i da čuva svoje koncepte „pri ruci“ ➤ podstiče decu da prave postere, panoe, digitalne prezentacije, albume, knjige sa crtežima ili fotografijama događaja, zbirke šema, mapa i skica ➤ podstiče decu da posle susreta sa različitim stručnjacima i poznavacima problematike vezane za projektnu temu izdvoje ono što je za njih važno i to dokumentuju ➤ pomaže deci da napišu pismo zahvalnosti stručnjaku ili instituciji koji su im pomogli u istraživanju ➤ zapisuje nova pitanja koja deca postavljaju tokom istraživanja sa stručnjacima i vršnjacima ➤ pravi sa decom procesne panoe — dokumentuje sa decom njihovo traganje za odgovorima na pitanja, njihova rešenja i zajedničko učenje sa vršnjacima i drugim odraslima
Prati razvoj projekta	<ul style="list-style-type: none"> ➤ prati sa decom tok istraživanja upoređujući ono što je urađeno sa popisom pitanja i početnih pretpostavki ➤ označava šta su do sada istražili u projektu ➤ planira dalje razvijanje projekta u skladu sa novim idejama dece za istraživanje ➤ pregleda sa decom sve što je do tada dokumentovano u projektu i podstiče decu da na različite načine dokumentuju proces istraživanja i prate svoje istraživanje

Treća faza: Zatvaranje

Treća faza projekta je faza refleksije procesa istraživanja i faza u kojoj dominira praktična primenljivost iskustava stečenih u projektu. Ova faza je važna jer vaspitač i deca mogu da:

- naprave „povratak” u istraživanju, da sagledaju kako su istraživali, šta im je najznačajnije u istraživanju, šta ih čudi, kako su rešili problem i ko im je u tome pomogao;
- sagledaju sebe kao koistraživače i da svoje istraživanje predstavljaju drugoj deci, roditeljima, članovima lokalne zajednice;
- razvijaju različite forme i „jezike” predstavljanja zajedničke priče o projektu.

Postupci vaspitača u trećoj fazi projekta	
Analizira proces istraživanja tokom projekta	<ul style="list-style-type: none"> ➤ podstiče decu da razgovaraju o toku istraživanja ➤ podstiče decu da odluče koji deo svog istraživanja ili projekta hoće da predstave i podele sa drugima ➤ podstiče decu da naprave izbor produkata koji su njima najznačajniji u projektu ➤ omogućava deci dovoljno vremena da kroz igru preispituju i rekonstruišu projekat
Priprema sa decom predstavljanje projekta	<ul style="list-style-type: none"> ➤ sluša predloge dece kako napraviti završnu priču o projektu ➤ predlaže deci različite mogućnosti predstavljanja projekta ➤ pravi sa decom slavljenički pano projekta ➤ planira mesto, vreme i učesnike predstavljanja projekta
Organizuje slavljeničko predstavljanje	<ul style="list-style-type: none"> ➤ pomaže deci da naprave pozivnice za svoje porodice, drugu decu ili članove lokalne zajednice za slavljeničko predstavljanje projekta ➤ podstiče decu da u pripremi predstavljanja projekta razmišljaju o tome šta bi posetiocima bilo zanimljivo da čuju o njihovom istraživanju ➤ posvećuje se svakom detetu i pomaže mu da pripremi ono što hoće da predstavi iz projekta ➤ pomaže deci da podele uloge u predstavljanju priče o projektu ➤ podstiče samopouzdanje kod dece da predstave svoje istraživanje ➤ omogućava deci da predstave projekat na sebi svojstven način, npr. primenu iskustava kroz slikanje, pričanje, model, glumu, kratki film
Kritički preispituje iskustvo i gradi kontinuitet sa novim projektom	<ul style="list-style-type: none"> ➤ preispituje svoja očekivanja i postupke u projektu u odnosu na podsticanje učešća dece u istraživanju ➤ planira načine i pokreće evaluaciju projekta iz perspektive roditelja i dece ➤ preispituje doprinos projekta dobrobiti dece (neka deca će naučiti više o problematici vezanoj za projekat, neka deca će više razvijati poverenje u svoje lične snage ili saradnju sa drugima) ➤ preispituje sopstveno iskustvo, korišćene strategije i postupke u razvijanju projekta ➤ koristi novostečene ideje i iskustva u projektu za povezivanje sa budućim projektom

Faza zatvaranja uključuje prikaz istraživanja u projektu i rešenja do kojih su zajedno došli deca i odrasli. Pravljenje priče o projektu je maštoviti zajednički rad vaspitača i dece. Završna priča je „kolektivna memorija” i zajednički dokument o jedinstvenim iskustvima dece u projektom učenju.

Završna priča o projektu je deo istraživanja dece u dečjem vrtiću, čija je svrha da se deca bave promišljanjem, predstavljanjem i slavljenjem svog istraživanja i deljenjem iskustava sa drugima. Završna priča o svakom projektu koji razvijaju vaspitač i deca predstavlja retrospektivu razvijanja projekta onako kako ga vide deca.

Završna priča se može ispričati kroz dramsku igru, lične priče koje pričaju deca o svom iskustvu učenja, demonstriranje nekih umeća koja su deca stekla u projektu i podučavanje onih kojima se projekat predstavlja, nekom akcijom koju će napraviti deca u lokalnoj zajednici i sl.

Produkti iz prethodnog projekta su „tragovi” prethodnog procesa učenja i deo okruženja u kome se razvija aktuelni projekat. Ovi „tragovi” pomažu deci da sebe dožive kao deo mnogo veće zajednice i istovremeno šalju poruke deci da odrasli cene njihovo učenje. Pošto deca grade odnose i uče ponavljanjem i oponašanjem postupaka odraslih, veoma je važno da odrasli sarađuju u projektu. Kada vaspitač istražuje, kada je zainteresovan za ono što imaju da kažu kolege, porodica deteta, različiti poznavaoi problematike vezane za projekat, tada on pruža dobar uzor deci. Kada rade zajedno i dele zapažanja i iskustva, vaspitači i drugi odrasli na najbolji način podstiču decu da uče kroz saradnju.

Igra u projektnom pristupu učenju

Igra je način na koji se pristupa aktivnosti i uvek je više od same aktivnosti.⁶ Igra je najviša forma istraživanja i zbog toga je važno da se deca u razvijanju projekta što više igraju i na taj način otkrivaju sopstvene mogućnosti, kao i potencijale prostora i materijala sa kojima se susreću u projektu i koje menjaju. Deca se u igri oslanjaju na realna životna iskustva, pa će kroz igru dolaziti do različitih ideja vezanih za projekat i rekonceptualizovaće ih u igri na stvaralački način. U igri će deca imati više prilike za isprobavanje, jer su oslobođena realnih posledica svojih postupaka, kao i za razvijanje samopouzdanja da nešto već znaju i umeju da urade i da je prihvatljivo da to urade na drugačiji način i u drugačijim uslovima.

Integrisanje igre i projektnog učenja zahteva da vaspitač razume: 1) kreativni scenario, fokus igre, čime su deca okupirana u igri, npr. da li materijalima i njihovim mogućnostima ili nekim obrascima ponašanja, i 2) dinamiku igre i trenutak kada se on uključuje u igru, kada daje priliku deci da vode igru ili kada kao učesnik u igri podseća decu na ranija iskustva i fokusira se na neki deo igre praveći pretpostavke. Razumevanje igre zahteva da vaspitač bude: 1) posvećeni posmatrač dečje igre; 2) posvećeni tumač i tragač u razumevanju onoga čega se deca igraju; 3) odgovoran prema onome što je deci potrebno u igri.

Integrisanje igre u projektni pristup učenju vaspitač može podržati kroz tri tipa igre: otvorenu igru, proširenu igru i vođenu igru.⁷ Otvorena, proširena i vođena igra se uvek mogu kombinovati, što zavisi od dece i vrste interakcije koju vaspitač razvija sa decom.

⁶ Marjanović, 1987.

⁷ Mackenzie et al., 2014.

Tip igre	Opis i postupci vaspitača
Otvorena	<p>U otvorenoj igri deca imaju mogućnost da prema sopstvenoj inicijativi istražuju na kreativan način materijale koji se koriste u projektu i grade iluzorni plan u igri. Vaspitač se fokusira na pripremanje sredine i praćenje igre, uz minimalno uključivanje u igru.</p> <p>U otvorenoj igri vaspitač:</p> <ul style="list-style-type: none"> kontinuirano obezbeđuje različite materijale koji su u vezi sa projektom, koji su lako dostupni deci i koje deca istražuju ili ispituju na nov način (prirodni, nestrukturirani, strukturirani materijali); organizuje fizičko i socijalno okruženje kojim podržava uvažavanje razlika (individualnih, rodni, etničkih, kulturnih) u igri; obezbeđuje multisenzorna pomagala za igru dece sa smetnjama u razvoju; organizuje prostor u skladu sa projektom koji je podsticajan za igru (oprema unutrašnji i spoljašnji prostor, omogućava deci da se igraju na otvorenim i javnim prostorima i da ih istražuju kroz igru, obezbeđuje mesta za trčanje, skakanje, igru „priljavim” materijalima, obezbeđuje rekvizite za razne vrste igara); pomaže da se posle igre sačuvaju započeta konstrukcija ili materijali kako bi se koristili u drugim aktivnostima u projektu; obezbeđuje deci dovoljno vremena za igru i ne nameće iste vremenske blokove za igru svoj deci, nego izbor prepušta deci; posmatra igru i nastoji da razume kontekst igre, prati reakcije i ideje dece i integriše ih u projekat; obezbeđuje artefakte (predmete, slikovnice, višejezične materijale) različitih kulturnih grupa kojima se podstiče zajednička igra dece.
Proširena	<p>U proširenoj igri vaspitač podržava igru sopstvenim učešćem, uključujući se u igru kao saigrač. U proširenoj igri vaspitač:</p> <ul style="list-style-type: none"> modeluje upotrebu određenog materijala iz projekta u igri; predstavlja igru i njena pravila; modeluje prevazilaženje rodni i kulturnih stereotipa u igri; pravi pred decom rekvizit za igru i koristi ga u igri i u drugim aktivnostima u projektu; ulazi u određenu ulogu u simboličkoj igri istražujući sa decom obrasce i modele iz projekta na nov način; bira omiljenu aktivnost deteta kao način da podstakne uključivanje svakog deteta u igru; predlaže alternativne, nove uloge za decu; pronalazi dodatni materijal i proširuje scenario igre kao podršku deci pri rešavanju konflikta u igri; pomaže svakom detetu da se uključi u igru tako što bira adekvatnu ulogu, ili određeni način korišćenja materijala; predlaže novu ulogu detetu koje je nekoliko puta isključeno iz igre, nudi detetu nove predmete u kontekstu igre; zapisuje scenario igre, a zatim pomaže deci da se dogovore oko uloga i da se igraju, npr. tako što čita scenario i podseća decu.

Vođena	<p>U vođenoj igri vaspitač ima planirane interakcije tokom igre tako da inicira i usmerava igru, pri čemu se dogovara sa decom i pazi da ne naruši osnovne principe igre i igrovni plan dece. U vođenoj igri vaspitač:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ podstiče adekvatno korišćenje opreme i sredstava u istraživanju; ➤ podstiče igre multisenzornim materijalima; ➤ otvorenim pitanjima produbljuje postojeća iskustva dece ili igranjem uloge modeluje određeni obrazac ponašanja; ➤ podstiče decu da koriste maternji jezik u igri; ➤ uči decu u grupi igre kojih se igraju deca iz različitih kultura sveta; ➤ povezuje igru i rituale različitih kultura sveta; ➤ pokreće razgovor o scenariju igre koji su postavila deca s namerom da podstakne refleksiju i pomogne deci da redefinišu razumevanje npr. neke pojave ili nekog kulturnog obrasca vezanog za projekat; ➤ vodi igre na poligonu, igre sa pravilima ili usmerava korake u eksperimentisanju; ➤ nudi koncept igre i formira parove i grupe dece koji će se zajedno igrati; ➤ vodi refleksivni dijalog sa decom ističući vrednosti i etiku u igri.
--------	---

Mesta istraživanja i vreme trajanja projekta

Projekat može trajati nekoliko dana ili nedelja, što zavisi od projekta i izazova koji on predstavlja za decu. Deci je potrebno vreme da istraže svoje pretpostavke, ponove istraživanje ili praktikuju svoja rešenja. Vaspitač obezbeđuje dovoljno vremena da se deca angažuju u istraživanju i ponavljaju svoja istraživanja. Igra može doneti nove, maštovite kombinacije materijala i ideja u projektu. Vaspitač procenjuje i varira vreme potrebno za svaku fazu razvoja projekta; pojedine faze mu služe kao vodič za strukturiranje procesa istraživanja. Projektno učenje treba, što je moguće više, organizovati izvan vrtića, na autentičnim mestima u lokalnoj zajednici koja su značajna za projekat.⁸ Različite institucije, organizacije, kulturni prostori, prostori na otvorenom u lokalnoj zajednici jesu mesta za učenje kao i dečji vrtić.

Mlađa deca iz grupe učestvovaće u projektu kroz igru i istraživanje učestvovati. Njihovo učešće će u početku biti „periferno”, uz stariju decu i odrasle, a kvalitet njihovog učešća će se menjati podsticanjem njihovog uključivanja u istraživanje.

Za projektno učenje je izuzetno važno da se deci tokom dana obezbedi dovoljno vremena da se druže, istražuju, da se igraju, da svi zajedno razgovaraju i slušaju jedni druge. Vremenski kontinuitet podstiče decu da prave planove šta će raditi i pruža deci osećaj sigurnosti i samokontrole.

Vreme tokom dana može imati sledeću strukturu:

- ▶ početni krug (podsetnik o projektu — razgovor o aktivnostima predviđenim za taj dan, npr. vaspitač podseća neku decu iz grupe na nešto što su ostavila da završe, ili podstiče drugu decu pitanjima o tome čime bi se bavila, ili predstavlja materijale kojima se deca mogu igrati i istraživati, najavljuje odlazak ili gostovanje nekog izvan njihove grupe i sl.; početni krug pomaže deci da zajedno planiraju, dogovaraju se i predlažu šta će novo da rade ili kako da nastave ono što su započela prethodnog dana),

⁸ Rogoff et al., 2001.

- ▶ deca se igraju i istražuju u malim grupama (u vrtiću, ili odlaze na drugo mesto u lokalnom okruženju, ili im u vrtić dolazi neko iz lokalne zajednice kao poznavalac problematike kojom se bave kako bi im pomogao u istraživanju),
- ▶ završni krug (deca razgovaraju sa vaspitačem o svojim aktivnostima i zapažanjima, ili predstavljaju jedna drugoj šta su radila, preoblikuju pitanja, obraćaju se učesnicima izvan vrtića koji im mogu pomoći u istraživanju i zajedno planiraju čime će se sutra baviti u projektu; završni krug pomaže deci da se ponovo „vrate na aktivnosti” i razmisle o onome što su doživela).

Prilikom kreiranja projekta, za vaspitača je važno da razume specifičnosti značenja sadržaja, procesa i produkta istraživanja u projektnom pristupu učenju.⁹ Sadržaj projekta se organizuje oko problema koji se istražuje i oko pitanja za koja se traže odgovori, a ne prema disciplinama ili vrstama aktivnosti. Sadržaj čine pitanja iz života dece, koja ne bi trebalo shvatiti usko, samo na osnovu neposrednog praktičnog iskustva. Proces traganja za mogućim rešenjima i odgovorima obuhvata čuđenje, zamišljanje, postavljanje pitanja, procenjivanje rešenja, predviđanje, upoređivanje pretpostavki, istraživanje različitih načina izražavanja „teorija” i pretpostavki dece. Produkt nastaje i izražava način na koji deca i odrasli, kao učesnici u projektu, razumeju problem u datom kontekstu istraživanja, kao i njihov način istraživanja i pristup rešavanju problema. S obzirom na specifičnost sadržaja, procesa i produkta u projektu, postoje značajne razlike između tematskog planiranja i planiranja u projektnom pristupu, odnosno između razvijanja projekta i razvijanja teme sa decom.

Razvijanje teme	Razvijanje projekta
Učenje da bi se nešto saznalo o temi/pojmu i produbilo razumevanje teme/pojma po sebi	▶ svrsishodno učenje — učenje da se odgovori na pitanje/problem koji dece uočavaju, pri čemu traženje rešenja za njih predstavlja izazov, a rešenje im pomaže da naprave neku promenu u svom životnom okruženju
Vaspitač određuje cilj, operacionalizuje cilj kroz zadatke	▶ vaspitač pomaže deci da artikuliraju problem koji je za njih smislen i vredan istraživanja
Vaspitač preuzima odgovornost za proces učenja	▶ „podeljena” odgovornost za učenje između vaspitača i dece

9 Clark, 2006.

Procena interesovanja dece iz perspektive vaspitača kao polazna tačka i kao signal za kraj teme kada prestanu interesovanja dece	<ul style="list-style-type: none"> ➤ dečja perspektiva — problem koji je za njih smislen i izazovan za rešavanje, njihova iskustva kao polazna tačka i autentično rešavanje problema kao kraj projekta
Naziv teme je uopšten i ne pokazuje u kom će se pravcu učenje razvijati	<ul style="list-style-type: none"> ➤ naziv projekta sadrži pitanje/problem koji pokazuje šta će se istraživati i rešavati kroz projekat, kao i šta može biti ishod projekta
Vaspitač može samostalno da napravi mrežu tematskih celina na osnovu praćenja interesovanja; može da radi temu prema planu do kraja ili da je menja na osnovu svoje procene interesovanja dece	<ul style="list-style-type: none"> ➤ vaspitač razvija projekat na osnovu pitanja/problema koji postavljaju i uočavaju deca, a zatim se otvara veliki broj mogućih pravaca u zavisnosti od novih pitanja/problema koje postavljaju deca
Vaspitač kao poznavalac teme	<ul style="list-style-type: none"> ➤ vaspitač kao istraživač i kao „učesnik” koji istražuje zajedno sa decom i drugim odraslima
Vaspitač procenjuje razvoj interesovanja dece za temu, ishode na osnovu cilja i zadatka, teškoće u učenju u odnosu na temu	<ul style="list-style-type: none"> ➤ deca i vaspitač procenjuju funkcionalnost učenja u projektu za rešavanje njihovih pitanja/problema koje su postavili na početku projekta ➤ deca i vaspitač procenjuju tok istraživanja kao proces kretanja od početne ideje do rešenja/otkrića do koga su došli kroz projekat
Učenje sa drugim odraslima /stručnjacima/ poznavaoima da bi oni predstavili svoja znanja ili umenja vezana za temu	<ul style="list-style-type: none"> ➤ učenje sa drugim odraslima / stručnjacima / poznavaoima kako bi se deci pomoglo da nađu rešenje/odgovore na svoje pitanje
U okviru teme deca ne moraju da preduzimaju akcije ili da prave promene u svom okruženju	<ul style="list-style-type: none"> ➤ u okviru projekta deca uče na osnovu istraživanja u svom okruženju sa drugom decom i odraslima i na osnovu projekta prave određenu promenu u svom okruženju
Tema ne mora da obuhvati odgovornost dece i odraslih za izveštavanje i refleksiju o procesu učenja	<ul style="list-style-type: none"> ➤ projekat uključuje stalnu refleksiju procesa učenja kroz redefinisane pitanja, proveravanje pretpostavki, različite načine predstavljanja, kreiranje „završne priče o projektu”
Vaspitač može ponoviti temu ili isti set tema na isti način sa novom grupom dece	<ul style="list-style-type: none"> ➤ vaspitač ne može da razvija projekat doslovno ponavljajući pitanja/problema koje su uočila neka druga deca, jer to neće imati isti smisao niti će biti izazov za novu grupu dece

Planiranje u projektnom pristupu učenju

Mapa i plan projekta

Mapa projekta¹⁰ je namenjena vaspitaču i doprinosi da se vaspitač orijentira u strukturi projekta, kao i da na osnovu mape: 1) sagledava proces istraživanja kao tok koji od aktuelnih doživljaja i iskustava dece, preko postavljanja pitanja i novih istraživanja, vodi do refleksije; 2) ima pregled orijentacione celine u istraživanju; 3) pripremi sledeći korak u istraživanju; 4) jasnije predstavi projekat drugim učesnicima čija je pomoć potrebna u projektu; 5) sa decom deli svoje ideje i predloge o razvoju projekta i uvodi ih u planiranje projekta. Mapa može biti vodič u osmišljavanju projekta, kao i svake od tri faze projekta, ali nije obrazac koji se popunjava unapred i koji mora doslovno da se sledi.

U planiranju projekta vaspitač polazi od svojih ideja i pitanja vezanih za projekat, kao i od pitanja dece, na osnovu kojih pravi početnu skicu projekta. Skica projekta se može praviti kao mreža pojmova ili popis pitanja vaspitača i dece. Skica projekta se dopunjuje predlozima porodica dece. Na osnovu skice projekta i predloga porodica vaspitač određuje ciljeve/očekivanja od projekta i pravi plan projekta. Plan projekta nije fiksni plan koji se unapred popunjava i doslovno realizuje. Polazeći od toga da projekat odražava „životno učenje”, plan se nikada ne može napisati ili pripremiti u celini ili mnogo koraka unapred, jer će se kroz istraživanje revidirati, dopunjavati, odnosno „izranjati” kroz istraživanje. Vaspitač planira prvu fazu projekta, skicira neke situacije i aktivnosti iz druge faze kako bi se one pripremile sa drugim učesnicima i kontinuirano dopunjuje plan tokom trajanja projekta.

¹⁰ Thornton & Brunton, 2005.

Faze projekta		
1. faza OTVARANJE	2. faza RAZVIJANJE	3. faza ZATVARANJE
<ul style="list-style-type: none"> ▶ slušanje predloga dece, njihovih „teorija” ideja i pretpostavki o projektu ▶ razmena prethodnih iskustava, znanja i doživljaja vezanih za projekat (kroz razgovor, ▶ crtanje, konstruisanje, pisanje, pokret, zvuk i sl.) kako bi se razumela ranija iskustva i znanja ▶ formulisanje pitanja na osnovu postojećeg znanja i iskustva o projektnoj temi ▶ projekat „ide kući”, deca razgovaraju u porodici o svojim iskustvima vezanim za projekat ▶ izrada početnog panoa 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ učenje iz različitih izvora (film, slikovnice, internet, situaciono učenje i sl.) ▶ igra, istraživanje na različitim mestima u lokalnoj sredini ▶ istraživanje u dečjem vrtiću sa poznavao-cima problematike / stručnjacima i drugim odraslima iz ▶ lokalne zajednice ▶ istraživanje u lokalnoj sredini sa poznavao-cima problematike ▶ istraživanje i predstavljanje (kroz igru, pokret, ▶ crtanje, slikanje, oblikovanje, pisanje, dija-grame, mape, tabele, šeme, konstrukcije, fotografisanje, snimanje itd.) ▶ otvaranje mogućih novih pitanja ▶ izrada procesnog panoa 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ sažimanje, povezivanje i primena iskustava u projektu kroz različite načine izražavanja ▶ priprema za stvaranje završne priče o projektu: sažimanje i objedinjavanje dokumentovanih podataka o procesu učenja za stvaranje priče kako bi se projekat podelio s drugima ▶ predstavljanje roditeljima i drugim učesnicima projekta sve autentične dokumentacije prikupljene u projektu iz perspektive dece i odraslih ▶ evaluacija projekta iz perspektive druge dece i odraslih, roditelja, članova lokalne zajednice koji su učestvovali u projektu ▶ slavljenje učenja/otkrića u projektu ▶ izrada slavljeničkog panoa

Deca i vaspitač u planiranju projekta

Vaspitač podstiče decu da planiraju	
kada planiranje postaje svakodnevna aktivnost	<ul style="list-style-type: none"> odvaja ustaljeno vreme za planiranje kao redovnu, dnevnu zajedničku aktivnost sa decom, u okviru koje se deca vraćaju na zajednički podsetnik o istraživanju i razmišljaju šta nameravaju da rade i kako to mogu da ostvare
kada sluša i proširuje planove dece	<ul style="list-style-type: none"> pažljivo sluša šta deca govore ili pokazuju; proverava da li razume nameru deteta i predlaže proširenje aktivnosti tako što povezuje razmišljanje deteta sa njegovim prethodnim aktivnostima ili namerama
kada ohrabruje decu da obrazlažu svoje planove	<ul style="list-style-type: none"> ohrabruje decu da iznose detalje o tome šta će raditi, koje materijale nameravaju da koriste i šta očekuju od aktivnosti koristi slušanje, komentarisanje, postavljanje otvorenih pitanja i diskutovanje sa decom o promenama plana projekta
kada deca imaju materijale koje će koristiti u istraživanju	<ul style="list-style-type: none"> obezbeđuje da materijali budu deci „pri ruci” i time ih direktnije podstiče da planiraju različite načine upotrebe materijala, da daju konkretnije ideje, predvide prepreke i sete se svog plana
kada se planovi dece dokumentuju	<ul style="list-style-type: none"> dokumentuje planove dece i tako šalje poruku da je plan deteta vredan pažnje (slika, fotografija, model, skica, zabeleška na ceduljici) i da je planiranje vrednost dokumentovanjem planova podstiče svest dece o njihovim polaznim pretpostavkama

Praćenje u projektnom pristupu učenju

Praćenje je proces koji podrazumeva prikupljanje i analiziranje informacija, kao i razmišljanje o informacijama, na osnovu čega se planira i podržava dalje učenje. U praćenju se vaspitač posebno fokusira na to šta deca misle, šta mogu i umeju, kako razumeju i osećaju, da bi se na osnovu jakih strana dece podržali njihovi „razvijajući” kapaciteti. Praćenjem se ostvaruje uvid u to kako dete učestvuje u programu i na osnovu toga se promišlja o daljoj podršci detetu.

Praćenje je podrška učešću dece u programu

Praćenje ima dve funkcije:¹¹

- ▶ praćenje *za* učenje — praćenje služi da vaspitač isplanira sledeći korak u podršci detetovom učenju na osnovu preispitivanja i promišljanja o učešću deteta u procesu učenja, odnosno načina kako vaspitač pruža podršku detetu;
- ▶ praćenje *kao* učenje — praćenje služi da se deca aktivno uključe u praćenje sopstvenog učenja u skladu sa svojim pravima u obrazovanju. Praćenje kao učenje omogućava da dete prati ono što uči i da kroz povratne informacije koje dobija proširuje svoje razumevanje učenja.

Učešće dece u praćenju može se podržati građenjem zajedničkog razumevanja, u kojem deca i odrasli zajedno nastoje da razjasne situaciju učenja, naprave procenu i donose odluke u programu. Na taj način se podržava učešće deteta u programu i učenje kako se uči. Kroz povratne informacije i učešće deca mogu da oblikuju svoje učenje sa odraslima i da sebe doživljavaju kao kompetentne učesnike.

Praćenje *za učenje* i praćenje *kao učenje* predstavljaju formativni način praćenja. To je praćenje usmereno na proces koji polazi od shvatanja učenja kao dinamičkog procesa i u kome se prihvata da se deca ponašaju različito

¹¹ Dunphy, 2008.

u različitim kontekstima i u različito vreme. Praćenje je kontinuirano kako bi se iz njega generisala potpunija slika detetovog učenja.

Praćenje je autentično procenjivanje

Praćenje kao autentična procena¹² odnosi se na sagledavanje odraslih i dece i njihovog učenja u kontekstu svakodnevnih aktivnosti, za razliku od procene isključivo kroz standardizovane tehnike izdvojene iz realnog konteksta.

Praćenje je autentično procenjivanje kada je:

- ▶ osetljivo na kulturu porodice i kulturu zajednice deteta (u praćenju je važno da vaspitač uzima u obzir kulturni i porodični kontekst iz koga dete dolazi, tako da se mogući diskontinuitet vrednosti ne smatra manjkavošću deteta);
- ▶ osetljivo na individualne razlike među decom;
- ▶ otvoreno za različite načine praćenja kojima se omogućava kontinuitet u praćenju;
- ▶ otvoreno za različite načine izražavanja dece;
- ▶ zasnovano na svakodnevnim situacijama učenja kao izvorima relevantnih podataka za praćenje;
- ▶ otvoreno za uključivanje dece i porodica tako da oni mogu aktivno da doprinose praćenju, naročito kada su u pitanju deca iz osetljivih grupa;
- ▶ usklađeno sa konceptijskim polazištima Kaleidoskopa.

Praćenje je participativno i podržava razvoj zajednice učenja

Zajedničko učešće u praćenju pomaže deci i odraslima da sebe vide kao učesnike zajednice učenja, koji pružaju vredan doprinos njenom razvoju. Praćenje doprinosi da deca i odrasli razumeju i menjaju sopstvene načine učešća, kao i međusobne odnose u razvijanju programa. Praćenje kojim se podržava razvoj zajednice učenja predstavlja deo svakodnevnog učenja odraslih i dece, u kojem oni zajedno planiraju šta će dokumentovati, vreme i način analize dokumentovanog i odlučivanje o podršci učenju.

¹² Mitchell, 2008.

U odnosu na . . .	<ul style="list-style-type: none"> ➤ funkcija praćenja . . .
program	<ul style="list-style-type: none"> ➤ omogućava da program postane vidljiv i učesnicima i onima koji se uključuju „spolja” ➤ pomaže da se razume kontekst u kojem nastaje program ➤ daje osnovu za diseminaciju programa
dete	<p>omogućava detetu da:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ izražava svoju perspektivu o učenju ➤ dobija povratnu informaciju o svom učenju ➤ razvija samoprocenjivanje u odnosu na svoje učenje ➤ aktivno učestvuje u planiranju procesa učenja ➤ dobija poruku o svojoj važnosti u programu, a ne poruku da „služi” za ostvarivanje programa ➤ dobija kontinuiranu sliku o učenju
vaspitača	<p>omogućava vaspitaču da:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ saznaje šta deca razumeju, kako razmišljaju, šta im je važno ➤ ima mogućnost da bolje razume dete i podrži učešće ➤ osmišljava podršku učenju dece na osnovu praćenja i u skladu sa vrednostima programa ➤ osmišljava podršku učešću dece iz osetljivih grupa i uključuje različite stručnjake kao podršku ➤ preispituje svoju praksu ➤ menja način na koji komunicira sa decom i njihovim porodicama ➤ (re)organizuje prostor, menja rutine, planira pojedine aktivnosti, obezbeđuje specifične materijale ➤ da svoja profesionalna iskustva u razvijanju programa podeli sa kolegama i drugim profesionalcima
roditelje	<ul style="list-style-type: none"> ➤ pruža informacije roditeljima o procesu učenja deteta i obezbeđuje kontinuitet u učenju između porodice i vrtića ➤ pruža informacije roditeljima o programu ➤ podstiče uključivanje roditelja u program omogućavanjem da iznesu svoje gledište i daju predloge za razvijanje programa
ustanovu	<ul style="list-style-type: none"> ➤ doprinosi razumevanju i promeni kulture i strukture ustanove ➤ stvara pretpostavke za razvoj zajednice učenja ➤ ohrabruje vaspitača kao refleksivnog praktičara
druge istraživače i učesnike	<ul style="list-style-type: none"> ➤ omogućava uvid u način „izrastanja” programa zasnovanog na polazištima Kaleidoskopa.

Praćenje se zasniva na konsultovanju

Praćenje kroz konsultovanje promovise aktivno učešće dece u programu, kao i odnos u kome odrasli uvažavaju decu. Praćenje programa ne služi isključivo tome da odrasli prate decu, nego da su deca uključena u praćenje i razvijanje programa kao kompetentni koistraživači, čime se gradi kvalitet programa.

Konsultovanje sa decom je etički pristup i predstavlja uspostavljanje kulture u kojoj se deca doživljavaju kao ljudska bića vredna da ih odrasli „slušaju i čuju”, u kojoj odrasli ne nameću svoja znanja i kategorizacije pre nego što deca daju svoje pretpostavke i mišljenja.

U konsultovanju se koriste različite tehnike bliske načinu izražavanja dece, kroz koje ona mogu potpunije nego verbalno da izraze svoju perspektivu; ove neverbalne tehnike istovremeno detetu predstavljaju „oslonce” za razgovor.¹³ Konsultovanje može da uključuje razgovor sa decom na osnovu fotografije, crteža, mape, ture i sl. (videti „Kaleidoskop — osnove diversifikovanih programa”).

Praćenje se ostvaruje kroz dokumentovanje

U praćenju vaspitač koristi:

- ▶ dečji portfolio (priče za učenje, skale, produkti dece i odraslih),
- ▶ projektni portfolio (video i tekstualni zapisi o projektu, mapa učenja u zajednici, snimci panoa, video zapisi završnih priča o projektu, opis projekta).

13 Pavlović Breneselović, 2015.

Dečji portfolio

Dečji portfolio je „zbirna fascikla” koja sadrži priču o detetovom učešću u programu tokom određenog vremenskog perioda. Porfoliom se dete predstavlja kao jedinstven učesnik u programu i slave se njegova različitost i ono što može da uradi.

Portfolio daje sliku konteksta učenja, vrednosti na kojima se gradi učenje i podrške učenju, doprinosi da deca i odrasli grade kulturu učenja u kojoj se ceni ono što deca mogu i njihovi kapaciteti. Kroz portfolio se gradi „slika” deteta kao kompetentnog učesnika sa potencijalima, a ne sa deficitom. Na osnovu te slike se gradi podrška učenju. Kroz portfolio se podržava:¹⁴

- ▶ perspektiva iz koje deca vide program,
- ▶ pravo deteta da učestvuje u praćenju sopstvenog učenja i načina učešća u programu,
- ▶ učenje svakog deteta kao vredno i „vidljivo” drugoj deci i odraslima,
- ▶ razumevanje praćenja dece kao načina zajedničkog učenja dece i odraslih,
- ▶ kvalitet programa.

„Deljenje” portfolija sa porodicom i dijalog vaspitača sa porodicom u vođenju portfolija omogućavaju:

- ▶ kontinuitet učenja deteta u porodici i vrtiću,
- ▶ uključivanje porodice u proces učenja deteta,
- ▶ uzajamno razumevanje,
- ▶ uključivanje porodice u dokumentovanje na različite načine — članovi porodice se konsultuju sa vaspitačem o tumačenju i svom razumevanju dokumentovanih podataka, naročito porodice iz osetljivih grupa, daju predloge kako se jake strane deteta mogu istaći i podržati u programu, prave fotografije ili pričaju priče o ljudima, predmetima, aktivnostima i igrama koje voli njihovo dete.

¹⁴ Alcock, 2000.

Portfolio služi vaspitačima i porodici da prate:¹⁵

- ▶ učešće deteta u programu,
- ▶ napredovanje deteta kojim se afirmišu razvijajuće snage deteta
- ▶ dečju perspektivu o programu — način na koji deca vide i doživljavaju program
- ▶ načine na koje se pruža podrška detetu u programu, naročito kada su u pitanju deca iz osetljivih grupa (podrška dobrobiti i uključenosti deteta na osnovu procene skale dobrobiti i uključenosti i analize konteksta; podrška dispozicijama za učenje kroz priče za učenje; podrška kroz dokumentovanje ideja i pretpostavki deteta u razvijanju projekta).

Struktura dečjeg portfolija	
Skale procene	▶ procena dobrobiti i uključenost i podrška dobrobiti i uključenosti deteta na osnovu analize konteksta
Priče za učenje	▶ identifikovanje dispozicija za učenje i podrška dispozicijama kroz plan podrške
Produkti iz projekta	▶ crteži, fotografije . . . podrška učešću u razvijanju projekta kroz omogućavanje detetu da istraži svoje pretpostvake i izrazi svoje ideje na način koji dete bira i koji je smislen detetu
Beleške roditelja, mišljenja različitih stručnjaka	▶ komentari porodice, predlozi vaspitaču koje upućuje porodica, mišljenje i predlozi različitih stručnjaka u podršci uključivanju deteta

Skale procene¹⁶

U portfolio deteta ulaze dve skale procene na osnovu posmatranja: skala procene dobrobiti i skala procene uključenosti deteta. Skale sadrže nivoe (od 1 do 5, gde 1 označava izuzetno nizak nivo, a 5 izuzetno visok nivo) i pokazatelje za pojedini nivo.

Praćenje i vrednovanje primenom ove dve skale odvija se u dva koraka:

- ▶ prvi korak je procena prema datoj skali na osnovu posmatranja (zaokruživanjem odgovarajućeg broja na skali);

¹⁵ McKenna, 2005.

¹⁶ Na osnovu Laevers, 2005.

- ▶ drugi korak je preispitivanje konteksta programa u odnosu na dobijeni podatak. Vaspitač na osnovu podatka dobijenog pomoću skale analizira okruženje. Analiza okruženja pomaže vaspitaču da preispita prostor, materijale, aktivnosti i odnose deteta sa vršnjacima i odraslima u svetlu podataka koje je dobio i da zatim planira dalje korake (Obrazac za analizu konteksta).

Skala procene subjektivne dobrobiti		
Dete _____		Datum ____
NIVO	DOBROBIT	POKAZATELJI
1	izuzetno niska	<p>Dete pokazuje znake uznemirenosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ „cvili”, jeca, plače, vrišti ▶ izgleda uplašeno, tužno, u panici je ▶ izražava bes, ljutnju ▶ baca predmete, udara nogama, povređuje druge ▶ pritiska oči, sisa palac ▶ ne reaguje na okolinu, povlači se, izbegava kontakt ▶ povređuje sebe, udara glavom . . .
2	niska	Držanje, izraz lica i radnje ukazuju na to da se dete ne oseća opušteno. Međutim, signali su manje izraženi nego kod nivoa 1 ili dete ne izražava osećaj nelagodnosti sve vreme
3	umerena	Dete izrazom lica i držanjem ne pokazuje emocije. Ne mogu se uočiti znaci koji ukazuju na tugu ili zadovoljstvo, pripadanje ili nelagodnost
4	Visoka	Dete pokazuje očigledne znake zadovoljstva (kao što je navedeno u nivou 5). Međutim, ovi znaci su manjeg intenziteta i nisu stalno prisutni
5	izuzetno visoka	<p>Vidi se da dete uživa i da se oseća dobro:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ izgleda srećno i veselo, ima osmeh, zrači, „vrišti od sreće” ▶ spontano je, u potpunosti ostvareno ▶ razgovara sa sobom, igra se zvucima, peva ▶ opušteno je, ne pokazuje nikakve znake stresa ili napetosti ▶ otvoreno je prema okruženju ▶ živahno je, puno energije, „zrači” ▶ izražava samopouzdanje i samouverenost

Skala procene uključenosti		
Dete _____		Datum ____ ____ ____
NIVO	UKLJUČENOST	POKAZATELJI
1	izuzetno niska	<p>Dete jedva da pokazuje ikakvu inicijativu za aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ bez koncentracije je, sanjari, „zagledano je” ➤ odsutno je, pasivno ➤ aktivnosti su mu besciljne, nema produkata aktivnosti ➤ ne pokazuje interesovanje i želju za istraživanjem ➤ bez inicijative je, isključeno iz svega
2	niska	<p>Dete pokazuje neki stepen aktivnosti, ali često prekida aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ograničena koncentracija: izgleda odsutno tokom aktivnosti, sanjari, čutljivo je ➤ rastrojeno je ➤ akcija vodi samo do delimičnih rezultata
3	umerena	<p>Dete pokazuje „zauzetost” sve vreme, ali bez prave koncentracije:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ obavlja rutinski radnje, ima površnu pažnju ➤ ne fokusira se u aktivnostima, aktivnosti su kratkotrajne ➤ motivacija mu je ograničena, bez posvećenosti ➤ ne produbljuje iskustvo ➤ ne koristi svoje sposobnosti u punom kapacitetu ➤ u aktivnostima ne uključuje maštu
4	visoka	<p>Postoje jasni znaci uključivanja, ali oni nisu uvek prisutni u potpunosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ dete ne pravi prekide u aktivnosti ➤ većinu vremena tokom aktivnosti je koncentrisano, ali u nekim trenucima koncentracija je površna ➤ dete prihvata izazov, postoji određeni stepen motivacije ➤ kapaciteti deteta i njegova mašta su u određenoj meri uključeni u aktivnosti

5	izuzetno visoka	<p>Tokom epizode posmatranja dete je stalno uključeno u aktivnosti i posvećuje im se:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ u potpunosti je fokusirano, koncentrisano je bez prekida ➤ veoma je motivisano, istrajava u aktivnosti, u potpunosti je posvećeno ➤ koncentraciju i posvećenost teško može da naruši nešto sa strane ➤ usredsređeno je, pokazuje osetljivost za detalje, pokazuje preciznost ➤ njegova mentalna aktivnost i doživljaji su intenzivni ➤ dete uključuje sve svoje mogućnosti: mašta i mentalna aktivnost su na najvišem stepenu angažovanja ➤ vidi se da uživa u svojoj zadubljenosti u aktivnost
---	-----------------	---

Pomoću liste za analizu zapažanja vaspitač može analizirati podatke dobijene na skalama i promišljati o tome šta treba promeniti u praksi da bi se detetu pružila podrška. Nizak nivo dobrobiti i uključenosti deteta može biti posledica specifičnih razloga (na primer, zdravstveno stanje deteta, neki događaj u porodici, odsustvo omiljenog druga, sam početak uključivanja u program i sl.), ali i posledica neodgovarajućeg konteksta. Vaspitač preispituje različite dimenzije konteksta dovodeći ih u vezu sa dobrobiti i uključenosti deteta, što predstavlja osnovu za pružanje podrške. Vaspitač procenjuje učestalost praćenja na osnovu skala u odnosu na individualnost svakog deteta, a neophodna su najmanje dva ponovljena praćenja i preispitivanja načina podrške u periodu od nekoliko meseci tokom jednogodišnjeg trajanja programa da bi se obezbedio kontinuitet u praćenju.

Kontekst	Detaljnije treba analizirati...	Veza sa dobrobiti i uključenošću deteta
OKRUŽENJE Koliko je okruženje podsticajno?	<ul style="list-style-type: none"> ➤ kakva je struktura prostora u sobi i u vrtiću ➤ kakva je dostupnost materijala ➤ kolike mogućnosti postoje za raznovrsne aktivnosti deteta tokom dana 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ deca uživaju i najviše se razvijaju u raznovrsnom i njima privlačnom okruženju ➤ ponudite deci mnogo različitih aktivnosti i materijala kao podršku za veće uključivanje

<p>ATMOSFERA U GRUPI</p> <p>U kojoj meri deca osećaju da su prihvaćena i da pripadaju grupi?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ kako je uređen unutrašnji prostor ➤ kakav utisak ostavlja prostor ➤ koliko je prostor personalizovan ➤ kako se podstiču pozitivni odnosi u grupi ➤ koliko je prostor prilagođen deci sa smetnjama u razvoju koja su u grupi ➤ kakva je opremljenost multisenzornim materijalima 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ kako se dete oseća u grupi zavisi od atmosfere u grupi ➤ atmosfera može da varira, ali veći deo vremena postoji osnovna klima koja karakteriše grupu ➤ uređenje prostora može da doprinese pozitivnoj atmosferi (Čime je soba dekorisana? Kako je raspoređen nameštaj? Da li u sobi postoji više odvojenih manjih prostora ili je to jedan veliki prazan prostor? Da li prostor izgleda haotično ili je previše organizovan?) ➤ na atmosferu utiču odnosi među decom, kao i odnosi vaspitača sa decom; vaspitač može ojačati osećaj pripadanja tako što će pomagati deci da razviju pozitivne međusobne odnose i pozitivne odnose sa odraslima
---	--	---

<p>INICIJATIVA DECE Koliko slobode deca imaju?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ko određuje šta će se deca igrati, koliko dugo, koliko često i sa kim ➤ u kom stepenu deca mogu da odlučuju o dnevnom rasporedu, vrstama aktivnosti i njihovom redosledu ➤ koje mogućnosti postoje da deca preuzimaju odgovornosti u aktivnostima tokom dana ➤ da li su pravila objašnjena i doneta kroz konsultovanje sa decom ➤ da li sva deca učestvuju u aktivnostima kao obaveznim ili postoje i druge opcije i mogućnost izbora ➤ da li deca mogu da biraju igračke 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ deca vole aktivnosti koje su u skladu sa onim što ih zanima i njihovim kapacitetima. Zbog toga ona moraju imati prostora za vlastitu inicijativu i svoje želje, ali i poznavanje i uvažavanje pravila ➤ „prostor za inicijativu” takođe znači uključiti decu u planiranje čime stvaramo mogućnosti da preuzimaju odgovornost
<p>ORGANIZACIJA Da li se dan organizuje tako da struktura dana bude „podešena” deci?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ koliko je vremenska organizacija ustaljena i fleksibilna ➤ kakve mogućnosti postoje za različite načine grupisanja dece 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ jasna struktura vremena i uključivanje dece u planiranje obezbeđuju deci sigurnost i predvidivost ➤ deci je potrebna fleksibilna struktura u toku dana bez „praznih hodova” koja nije previše ograničena i kruta od strane vaspitača ➤ takođe, veća ili manja ustaljenost u sastavu grupe može uticati na osećaj sigurnosti deteta

<p>ODNOS VASPITAČA Koliko je vaspitač usklađen sa detetom?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▶ šta znači „prepoznati ono što decu zanima i podstaći ih u tome, što ih čini više uključenim u aktivnosti“ ▶ šta znači „biti svestan osećanja dece i pokazati naklonost, uvažiti ih“ ▶ mogu li deca da istražuju, da se bave onim što ih zanima, da učestvuju u odlučivanju i rešavanju konflikta 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ kroz odnos bliskosti i podršku onome što je za decu važno podstiče se autonomija i uključenost deteta
---	--	---

Priče za učenje¹⁷

„Osnovna funkcija obrazovanja u 21. veku nije prenošenje određenog skupa gotovih znanja i veština, već podrška razvoju sposobnosti i posvećenosti celoživotnom učenju. Centralnu ulogu u tome ima razvijanje dispozicija za učenje...”

(Claxton & Carr, 2004)

Dispozicije za učenje¹⁸ su „obrasci učenja” — ponašanja, mišljenja i interakcija — zasnovani na istrajnosti, radoznalosti, saradnji i preuzimanju odgovornosti. Izražavajući određenu dispoziciju za učenje, dete pokazuje ono što voli da radi i pri tome pronalazi strategiju kako to da radi. Na taj način dete gradi jedinstven obrazac ponašanja, mišljenja i interakcija. Podrška dispoziciji koju pruža vaspitač odnosi se na stvaranje uslova i podsticanje deteta da izraženi obrazac koristi, usklađuje i menja u drugačijem kontekstu i u novim situacijama.

Kroz priču za učenje prati se razvoj dispozicija za učenje. Priče za učenje su zabeleške o procesu učenja koje prave zajedno dete i vaspitač. One daju holističku sliku o učenju deteta tokom određenog perioda i pomažu u podršci učenju. Priče za učenje su bliske deci i mogu im pomoći da razumeju proces sopstvenog učenja, a odraslima mogu pružiti uvid u učenje dece

¹⁷ Carr, 2012.

¹⁸ Carr, 2001.

i pomoći im da osmisle načine podrške. Kroz priče za učenje vaspitač prati razvoj dispozicija (radoznalost, saradnja, istrajnost i odgovornost) na osnovu sledećih pokazatelja:¹⁹

Radoznalost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija posebna umeća ili specifična znanja ➤ istražuje različite identitete („biti neko drugi“) ➤ koristi različite načine za izražavanje svojih ideja ➤ ponovo predstavlja istu ideju i iskustvo koristeći druge načine izražavanja (crtež, slika, pokret itd.) ➤ istražuje nove situacije ➤ inicira ideje kojima se proširuje istraživanje ➤ istražuje različite vrste pismenosti
Saradnja	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija bliska prijateljstva ➤ prihvata i uvažava različitosti ➤ radi zajedno sa vršnjacima na zadatku ➤ dogovara se i pregovara sa drugima u aktivnostima i igri ➤ konstruktivno razrešava konflikt ➤ raduje se i svom doprinosu i doprinosu drugih ➤ prihvata pomoć drugih, sledi instrukcije
Istrajnost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ preuzima rizik isprobavajući nove stvari ➤ pokazuje istrajnost u rešavanju problema (ne odustaje lako) ➤ konstruktivno se odnosi prema greškama ➤ pokazuje posvećenost u određenim aktivnostima ➤ prilagođava se i uživa u promeni, u iznenađenju ili neizvesnosti ➤ traži alternativne načine prilikom rešavanja problema
Odgovornost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ume da brine o sebi ➤ preuzima ličnu odgovornost u grupi (preuzima inicijativu, daje instrukcije, traži angažovanje drugih) ➤ pokazuje brigu za druge ➤ uvažava pravila ➤ predlaže akcije u kojima se brine o okruženju ➤ prepoznaje pravednost u određenim situacijama i spremno je da se odupre nepravdi

¹⁹ Te Whariki: Documentation and Assessment, 2014.

Priče za učenje su:

- ▶ **kolaborativne** — zasnivaju se na konsultovanju i zajedničkom odlučivanju deteta, vaspitača i porodice,
- ▶ **višeperspektivne** — obuhvataju dečju perspektivu o situaciji učenja, perspektivu vaspitača i drugih učesnika u određenoj situaciji učenja, perspektivu porodice,
- ▶ **afirmativne** — uvek se polazi od onoga što dete može u određenoj situaciji,
- ▶ **formativne** — iz dokumentovane situacije se izvlače najvažnije tačke o detetovom učenju u odnosu na dimenzije praćenja, na osnovu kojih se osmišljava dalja podrška učenju.

Priča za učenje ima strukturu koju čine četiri dela:²⁰

dokument	situacija učenja dokumentovana različitim tehnikama; to mogu biti: a) fotografija, mapa, crtež, slika i sl. koje su napravili dete ili vaspitač ili b) beleška vaspitača kao kratak opis situacije
konsultacija	zabeleženi komentar deteta o situaciji, aktivnosti ili produktu (šta to predstavlja i zašto mu je to važno)
tumačenje	procena vaspitača šta zabeležena situacija pokazuje u odnosu na razvoj dispozicija za učenje
podrška	predlog za dalju podršku i integrisanje u program — šta dalje.

U strukturiranju priče za učenje vaspitač polazi od situacije koju je dokumentovalo dete ili odrasli, konsultuje se sa detetom i nastoji da razume kako dete vidi tu situaciju, a zatim na osnovu konsultovanja sa detetom, analizira vezu sa dispozicijama za učenje i daje predlog kako će podržati dalje učenje. U priču za učenje je uvek utkano više dispozicija, što znači da se iz nje može napraviti nekoliko predloga za podršku učenju, a vaspitač odlučuje čemu će dati prioritet.

²⁰ Department of Education and Early Childhood Development (2011). *Victorian Early Years Learning and Development Framework*.

Ne postoji jedan način da se ispriča priča o učenju iz koje će se dalje učiti, ali postoje principi koji se poštuju u pisanju priča za učenje:²¹

- ▶ Priča uvek ima naziv, koji daje dete.
- ▶ Priča uvek govori o jakim stranama deteta.
- ▶ Stvaranje priče uvek počinje izraženom inicijativom deteta u datoj situaciji, kao glavnog aktera priče.
- ▶ Komentar deteta na fotografiju ili crtež uvek predstavlja pogled na dokumentovanu situaciju iz lične perspektive, iz koje nastaje autentičan zapis u prvom licu jednine („ja pravim”); taj zapis, kao svaka priča, ima svoj tok.
- ▶ Roditelji i članovi porodice mogu dati komentar iz svoje perspektive.
- ▶ Vaspitač beleži svoj komentar, pri čemu nastoji da razume dete i otkrije „šta to znači” u odnosu na razvoj detetovih dispozicija za učenje.
- ▶ Vaspitač donosi odluku kako podržati dete. Dobar primer podrške je predstavljen u priči za učenje „Čitam”, koja sledi (Primer priče za učenje br. 2). Primer ilustruje kako se vaspitač u pružanju podrške oslanja na jake strane i uočene dispozicije deteta, tako što podržava dete da „čita”, i to na način koji je dete otkrilo. Vaspitač pruža podršku najpre tako što sluša dete dok „čita”, i tako što počinje da čita priče detetu. Zatim proširuje podršku uključivanjem vršnjaka u zajedničko čitanje. Vaspitač nastoji da ustali zajedničko učešće u čitanju osnivanjem „Kluba čitalaca”, i podržava opremanje slikovnicama i časopisima. Istovremeno ojačava uključivanje tako što dodeljuje detetu kom pruža podršku da vodi „Klub čitalaca”.

21 Queensland Government (2006). Early Years Curriculum Guidelines.

Priča za učenje _____

☐ igra ☐ praktična životna situacija ☐ rutina ☐ projekat

Dete _____ Datum ____ ____ ____

Radoznalost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija posebna umeća ili specifična znanja ➤ istražuje različite identitete („biti neko drugi“) ➤ koristi različite načine za izražavanje svojih ideja ➤ ponovo predstavlja istu ideju i iskustvo koristeći druge načine izražavanja (crtež, slika, pokret itd.) ➤ istražuje nove situacije ➤ inicira ideje kojima se proširuje istraživanje ➤ istražuje različite vrste pismenosti
Saradnja	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija bliska prijateljstva ➤ prihvata i uvažava različitosti ➤ radi zajedno sa vršnjacima na zadatku ➤ dogovara se i pregovara sa drugima u aktivnostima i igri ➤ konstruktivno razrešava konflikt ➤ raduje se i svom doprinosu i doprinosu drugih ➤ prihvata pomoć drugih, sledi instrukcije
Istrajnost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ preuzima rizik isprobavajući nove stvari ➤ pokazuje istrajnost u rešavanju problema (ne odustaje lako) ➤ konstruktivno se odnosi prema greškama ➤ pokazuje posvećenost u određenim aktivnostima ➤ prilagođava se i uživa u promeni, u iznenađenju ili neizvesnosti ➤ traži alternativne načine prilikom rešavanja problema
Odgovornost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ume da brine o sebi ➤ preuzima ličnu odgovornost u grupi (preuzima inicijativu, daje instrukcije, traži angažovanje drugih) ➤ pokazuje brigu za druge ➤ uvažava pravila ➤ predlaže akcije u kojima se brine o okruženju ➤ prepoznaje pravednost u određenim situacijama i spremno je da se odupre nepravdi

Fotografija ili kratka beleška
vaspitača ili crtež deteta

Komentar deteta

Predlog podrške

Kako izabrati priču za učenje

Priča za učenje nastaje iz situacije, akcije ili postupka u kojima dete razrešava neki problem, otkriva stvari i istražuje ih na nov način, posvećeno je nekoj aktivnosti ili izražava radost i zadovoljstvo svojim učešćem u aktivnosti u kojoj se bavi nečim i pokazuje da ume da pronađe načine/strategije kako to da uradi. To nije bilo koja situacija planiranog učenja, igre ili rutine u kojoj dete učestvuje niti situacija koju vaspitač unapred odredi za posmatranje. Zbog toga priča za učenje pretpostavlja profesionalnu osetljivost vaspitača za situacije koje imaju posebno značenje za dete i razvoj dispozicija za učenje.

Šta sve može biti podrška

Predlog podrške u priči za učenje vaspitač uvek daje na osnovu svog zapažanja i detetovog tumačenja situacije. Podržavajući dispozicije za učenje, vaspitač podržava jake strane deteta kao potencijal od koga polazi i razmišlja kako da podrži taj potencijal u novim situacijama. Predlozi podrške vaspitača za proširivanje, produbljivanje detetove ideje i akcije mogu se odnositi na promenu u prostoru, dodavanje novih materijala, uključivanje druge dece, proširivanje istraživanja u projektu — odlazak na nova mesta za istraživanje, uključivanje novih ljudi / poznavalaca problema kojim se dete bavi, izradu igračaka, podsticanje deteta da izražava dispoziciju u sličnim aktivnostima itd. Vaspitač podstiče decu, i naročito decu iz osetljivih grupa, da se oslone na svoje jake strane kao potencijal za uključivanje i podupire uključivanje proširivanjem materijala, novim aktivnostima te uključivanjem druge dece i odraslih.

Čemu može da posluži priča

- ▶ dete može da se vraća na priču i pokazuje je drugima
- ▶ za praćenje deteta kroz priče
- ▶ za saradnju sa porodicom
- ▶ kao deo predstavljanja završne priče o projektu
- ▶ kao izvor ideja za nove projekte i osnov za podršku daljem učenju deteta
- ▶ za refleksiju vaspitača o podršci dispozicijama
- ▶ za refleksiju o dokumentovanju
- ▶ za razvijanje višeperspektivnosti u praćenju deteta

Kako napisati priču za učenje²²

1. Počnite sa fotografijom, crtežom ili opisom situacije.

Priču za učenje mogu pokrenuti dete, roditelj ili vaspitač. Zabeležite gde i kada se situacija učenja dogodila. Ako koristite opis situacije, kratko opišite šta dete radi. Svaka priča za učenje nastaje iz situacije, akcije ili postupka u kojima dete razrešava neki problem, koji su izazov za njega i koji pokazuju njegove jake strane.

2. Slušajte glavnog aktera priče.

Priča za učenje uvek ima glavnog junaka i njegovu perspektivu događaja. To je dete o čijim dispozicijama pišete priču. Pozovite dete (glavnog junaka priče) da ispriča šta se dogodilo i zašto je to iskustvo njemu važno. Zabeležite komentar deteta.

3. Pitajte za druge aktere priče.

To može biti vršnjak ili odrasli koji učestvuju u toj situaciji. Obratite pažnju na njihovu interakciju, saradnju i dijalog.

4. Povežite sa dispozicijama.

Identifikujte i označite dispozicije na koje se iskustvo učenja u ovoj situaciji odnosi. Fokusirajte se samo na neke dispozicije učenja; ako se „rasplinete” i povežete iskustvo deteta sa velikim brojem dispozicija, priča za učenje će izgubiti smisao. Zabeležite svoje zapažanje zašto je ova situacija učenja važna za razvoj detetovih dispozicija.

5. Predložite mogućnosti.

Dajte predlog kako ćete dalje podržati dete u razvoju dispozicija koje ste pokazali u priči za učenje. To može biti igra, predlog detetu da nešto istraži, dodavanje materijala, uključivanje vršnjaka ili odraslih, odlazak na drugo mesto učenja.

6. Dajte originalni naslov priče.

Svaka priča ima naslov koji privlači pažnju i po kojem se priča pamti. Naslov je kratak i ima jasnu poruku (npr. „Nikola graditelj”). Podstaknite dete da smisli naslov priče za učenje i pomozite mu dajući mu ideje za naslov.

²² Carr, 2001.

Priča za učenje: **Na pecanju**
 Dete: **Andrej** Datum: **26.6.2015.**

Razodznalost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija posebna umeća ili specifična znanja ➤ istražuje različite identitete („biti neko drugi“) ➤ koristi različite načine za istraživanje svojih ideja ➤ ponovo predstavlja istu ideju i iskustvo koristeći druge načine izražavanja (crtež, slika, pokret itd.) ➤ istražuje nove situacije ➤ inicira ideje kojima se proširuje istraživanje ➤ istražuje različite vrste pismenosti
Saradnja	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija bliska prijateljstva ➤ prihvata i uvažava različitosti ➤ radi zajedno sa vršnjacima na zadatku ➤ dogovara se i pregovara sa drugima u aktivnostima i igri ➤ konstruktivno razrešava konflikt ➤ raduje se i svom doprinosu i doprinosu drugih ➤ prihvata pomoć drugih, sledi instrukcije
Istrajnost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ preuzima rizik isprobavajući nove stvari ➤ pokazuje istrajnost u rešavanju problema (ne odustaje lako) ➤ konstruktivno se odnosi prema greškama ➤ pokazuje posvećenost u određenim aktivnostima ➤ prilagođava se i uživa u promeni, u iznenađenju ili neizvesnosti ➤ traži alternativne načine prilikom rešavanja problema
Odgovornost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ume da brine o sebi ➤ preuzima ličnu odgovornost u grupi (preuzima inicijativu, daje instrukcije, traži angažovanje drugih) ➤ pokazuje brigu za druge ➤ uvažava pravila ➤ predlaže akcije u kojima se brine o okruženju ➤ prepoznaje pravednost u određenim situacijama i spremno je da se odupre

Komentar deteta

Nacrtao sam pecaljku i ovde čoveka, bila je voda ovde. Ovo mi se svidelo jer sam to prvi put radio ovde kod vas. Crtao sam prstom po brašnu, a tu bi moglo da se sipa i nešto drugo, ja ću da smislim... Bilo mi je zanimljivo što crtam prstom i što svetli svetlo odozdo.

Podrška

Ponuditi nove aktivnosti na svetlećoj tabli, sa drugačijim materijalima (šećer, griz, pesak i sl.). Razgovarati sa A. šta on predlaže i omogućiti mu da to isproba.

Priča za učenje: Čitam

Dete: **Nina** Datum: **22.10.2015.**

Razodnalost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija posebna umeća ili specifična znanja ➤ istražuje različite identitete („biti neko drugi“) ➤ koristi različite načine za istraživanje svojih ideja ➤ ponovo predstavlja istu ideju i iskustvo koristeći druge načine izražavanja (crtež, slika, pokret itd.) ➤ istražuje nove situacije ➤ inicira ideje kojima se proširuje istraživanje ➤ istražuje različite vrste pismenosti
Saradnja	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija bliska prijateljstva ➤ prihvata i uvažava različitosti ➤ radi zajedno sa vršnjacima na zadatku ➤ dogovara se i pregovara sa drugima u aktivnostima i igri ➤ konstruktivno razrešava konflikt ➤ raduje se i svom doprinosu i doprinosu drugih ➤ prihvata pomoć drugih, sledi instrukcije
Istrajnost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ preuzima rizik isprobavajući nove stvari ➤ pokazuje istrajnost u rešavanju problema (ne odustaje lako) ➤ konstruktivno se odnosi prema greškama ➤ pokazuje posvećenost u određenim aktivnostima ➤ prilagođava se i uživa u promeni, u iznenađenju ili neizvesnosti ➤ traži alternativne načine prilikom rešavanja problema
Odgovornost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ume da brine o sebi ➤ preuzima ličnu odgovornost u grupi (preuzima inicijativu, daje instrukcije, traži angažovanje drugih) ➤ pokazuje brigu za druge ➤ uvažava pravila ➤ predlaže akcije u kojima se brine o okruženju ➤ prepoznaje pravednost u određenim situacijama i spremno je da se odupre

Svakog dana N. stavlja naočari koje imamo u sobi i uzima Riznicu, razgleda je i iznosi i kada izlazimo u dvorište. Malo priča. Na pitanje šta radi, rekla je „Čitam“.

Podrška

Čitam joj pesme iz Riznice i podstičem je da ona čita meni. Uključiti druge knjige i slikovnice da N. bira i da čitamo zajedno. Uključiti drugu decu da čitaju sa N. Osnovati „N. klub čitalaca“.

Priča za učenje: Čika krojač

☐ igra ☐ praktična životna situacija ☐ rutina ☐ projekat

Dete: **Lazar** Datum: **9.2.2015.**

Radovolnost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija posebna umeća ili specifična znanja ➤ istražuje različite identitete („biti neko drugi“) ➤ koristi različite načine za izražavanje svojih ideja ➤ ponovo predstavlja istu ideju i iskustvo koristeći druge načine izražavanja (crtež, slika, pokret itd.) ➤ istražuje nove situacije ➤ inicira ideje kojima se proširuje istraživanje ➤ istražuje različite vrste pismenosti
Saradnja	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija bliska prijateljstva ➤ prihvata i uvažava različitosti ➤ radi zajedno sa vršnjacima na zadatku ➤ dogovara se i pregovara sa drugima u aktivnostima i igri ➤ konstruktivno razrešava konflikt ➤ raduje se i svom doprinosu i doprinosu drugih ➤ prihvata pomoć drugih, sledi instrukcije
Istrajnost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ preuzima rizik isprobavajući nove stvari ➤ pokazuje istrajnost u rešavanju problema (ne odustaje lako) ➤ konstruktivno se odnosi prema greškama ➤ pokazuje posvećenost u određenim aktivnostima ➤ prilagođava se i uživa u promeni, u iznenađenju ili neizvesnosti ➤ traži alternativne načine prilikom rešavanja problema
Odgovornost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ume da brine o sebi ➤ preuzima ličnu odgovornost u grupi (preuzima inicijativu, daje instrukcije, traži angažovanje drugih) ➤ pokazuje brigu za druge ➤ uvažava pravila ➤ predlaže akcije u kojima se brine o okruženju ➤ prepoznaje pravednost u određenim situacijama i spremno je da se odupre nepravdi

Komentar deteta

Ovde smo sa krojačem
krojili haljinu za našu
lutku među. Da bi se
skrojila haljina, mora
da se napravi šnit, pa
tek onda se po šnit
kroji i šije.

Bilo mi je lepo jer sam
zajedno sa drugovima
video kako se kroji
haljina.

Podrška

Opremiti „krojačnicu“
šnitovima, modnim
časopisima, papirom za
precrtavanje, metrom,
kako bi mogao dalje da
se bavi aktivnostima.

Dugoročno — opremiti
radionicu maketama,
šemama po kojima
se nešto „sklapa“,
podržati ga u crtanju
planova, šema, u
konstruisanju i
istraživanju.

Priča za učenje: Haljina za lutku

☐ igra ☐ praktična životna situacija ☐ rutina ☐ projekat

Dete: **Petra** Datum: **19.2.2015.**

Radovolnost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija posebna umeća ili specifična znanja ➤ istražuje različite identitete („biti neko drugi“) ➤ koristi različite načine za izražavanje svojih ideja ➤ ponovo predstavlja istu ideju i iskustvo koristeći druge načine izražavanja (crtež, slika, pokret itd.) ➤ istražuje nove situacije ➤ inicira ideje kojima se proširuje istraživanje ➤ istražuje različite vrste pismenosti
Saradnja	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija bliska prijateljstva ➤ prihvata i uvažava različitosti ➤ radi zajedno sa vršnjacima na zadatku ➤ dogovara se i pregovara sa drugima u aktivnostima i igri ➤ konstruktivno razrešava konflikt ➤ radije se i svom doprinosu i doprinosu drugih ➤ prihvata pomoć drugih, sledi instrukcije
Istrajnost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ preuzima rizik isprobavajući nove stvari ➤ pokazuje istrajnost u rešavanju problema (ne odustaje lako) ➤ konstruktivno se odnosi prema greškama ➤ pokazuje posvećenost u određenim aktivnostima ➤ prilagođava se i uživa u promeni, u iznenađenju ili neizvesnosti ➤ traži alternativne načine prilikom rešavanja problema
Odgovornost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ume da brine o sebi ➤ preuzima ličnu odgovornost u grupi (preuzima inicijativu, daje instrukcije, traži angažovanje drugih) ➤ pokazuje brigu za druge ➤ uvažava pravila ➤ predlaže akcije u kojima se brine o okruženju ➤ prepoznaje pravednost u određenim situacijama i spremno je da se odupre nepravdi

Komentar deteta

Ovde sam pravila za moju lutku od kartona haljinu, malo sam se naučila da isečem krpicu za moju lutku Španjolku.

Osećala sam se dobro jer sam se potrudila da moja lutka bude mnogo lepa i što mi je Nina pomogla da skrojim haljinu.

Podrška

Pružiti mogućnost detetu da radi u paru, grupi. Obezbediti rekvizite, igračke, knjige koje predstavljaju kulturu sve dece, prvenstveno iz okruženja, a i šire — kulture sveta; formirati „krojačku radionicu“ sa krpicama, vrpčama, koncima, dugmadima i obezbediti da može da se radi u maloj grupi / u paru. Katalog, pano, modna revija lutaka — podržati/podstaći izradu materijala koji ukazuju na različitosti i kulturološke osobenosti...

Priča za učenje: **Dunja istraživač**

Datum: **17.9.2015.**

Radovolnost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija posebna umeća ili specifična znanja ➤ istražuje različite identitete („biti neko drugi“) ➤ koristi različite načine za izražavanja svojih ideja ➤ ponovo predstavlja istu ideju i iskustvo koristeći druge načine izražavanja (crtež, slika, pokret itd.) ➤ istražuje nove situacije ➤ inicira ideje kojima se proširuje istraživanje ➤ istražuje različite vrste pismenosti
Saradnja	<ul style="list-style-type: none"> ➤ razvija bliska prijateljstva ➤ prihvata i uvažava različitosti ➤ radi zajedno sa vršnjacima na zadatku ➤ dogovara se i pregovara sa drugima u aktivnostima i igri ➤ konstruktivno razrešava konflikt ➤ raduje se i svom doprinosu i doprinosu drugih ➤ prihvata pomoć drugih, sledi instrukcije
Istrajnost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ preuzima rizik isprobavajući nove stvari ➤ pokazuje istrajnost u rešavanju problema (ne odustaje lako) ➤ konstruktivno se odnosi prema greškama ➤ pokazuje posvećenost u određenim aktivnostima ➤ prilagođava se i uživa u promeni, u iznenađenju ili neizvesnosti ➤ traži alternativne načine prilikom rešavanja problema
Odgovornost	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ume da brine o sebi ➤ preuzima ličnu odgovornost u grupi (preuzima inicijativu, daje instrukcije, traži angažovanje drugih) ➤ pokazuje brigu za druge ➤ uvažava pravila ➤ predlaže akcije u kojima se brine o okruženju ➤ prepoznaje pravednost u određenim situacijama i spremno je da se odupre nepravdi

Komentar deteta

„Vaspitačice, vidi koliko ima vode na ovom globusu!“

Ja sam našla u onoj našoj knjizi istu ovakvu loptu. Molim te, daj mi da je opet pogledam.

Podrška

Dunji ću ponuditi knjigu koju mi je tražila, dodati atlas, mape, reljefe, satelitske mape, sa različitim načinima predstavljanja, da Dunja može da povezuje. Podsticati Dunju da u svim situacijama pravi veze i upoređuje stvari.

Projektni portfolio

Projektni portfolio je zbirka (tekstualnih i vizuelnih) zapisa situacija učenja dece i odraslih kojom se dokumentuje proces razvijanja projekta. On dokumentuje:

- razvijanje programa kroz projektni pristup učenju,
- proces razvoja svakog projekta,
- istraživanje dece i odraslih kao „vidljivo” učenje.

Projektni portfolio omogućava da vaspitač i deca zajedno dokumentuju sve što procene kao važno za projekat koji je u toku, jer im ti podaci pomažu da nastave istraživanje i naprave završnu priču o projektu. Svi pojedinačni projekti, nastali tokom trajanja programa sa jednom grupom dece, činiće zbirku kojom se dokumentuje proces razvijanja programa.

Dokumentacija u portfoliju je strukturirana u kategorije: otvaranje projekta, razvijanje projekta, zatvaranje sa završnom pričom, mapa mesta učenja u lokalnoj zajednici i refleksija vaspitača.

Projektni portfolio	
Vizuelni i tekstualni zapisi o otvaranju projekta	<ul style="list-style-type: none">➤ napisan naziv projekta sa kratkim komentarom vaspitača➤ označena faza projekta➤ fotografija tabele sa pitanjima ili šeme sa pitanjima ili drugi načini izražavanja početnih ideja i pretpostavki dece i vaspitača o razvijanju projekta➤ fotografija prostora pripremljenog za otvaranje projekta u vrtiću i materijala➤ zapisani predlozi članova porodice (fotografija)➤ fotografija početnog panoa

Vizuelni i tekstualni zapisi o razvijanju projekta	<ul style="list-style-type: none"> ➤ označena faza projekta ➤ problem/pitanje na koje se grupa fokusira u projektu sa kratkim komentarom vaspitača ➤ fotografije ili video snimak situacija istraživanja u vrtiću i u lokalnoj zajednici i kratak komentar vaspitača: šta deca rade, gde, s kim ➤ primeri dijaloga deteta sa drugim detetom i odraslim ili pitanja koja su deca postavljala odraslom ➤ fotografije dece ili dece i odraslih kako se igraju i komentar vaspitača ➤ kako deca rekonstruišu ideje, obrasce ponašanja, materijale iz projekta ➤ fotografije produkata dece i odraslih sa kratkim komentarom vaspitača kako i zašto su nastali produkti ➤ fotografije dodatih materijala i promena u prostoru ➤ zabeleške vaspitača o tome kako deca procenjuju istraživanje sa poznavaoцем problematike kojom se bave (šta im se dopada, šta ih čudi, šta će od toga ponoviti sa drugom decom i sl.) ➤ fotografije procesnih panoa
Vizuelni i tekstualni zapisi o zatvaranju projekta	<ul style="list-style-type: none"> ➤ označena faza projekta ➤ fotografije situacija izrade završne priče o projektu sa komentarom vaspitača (šta deca izdvajaju kao posebno važno i šta hoće da predstave iz projekta) ➤ zabeleška vaspitača: evaluacija dece o rešavanju problema u projektu ➤ video snimak ili fotografije predstavljanja završne priče o projektu sa komentarom vaspitača: kome deca predstavljaju projekat, gde i kada ➤ zabeleške o komentarima porodice i drugih učesnika o završnoj priči projektu ➤ fotografija slavljeničkog panoa
Mapa učenja u lokalnoj zajednici	<ul style="list-style-type: none"> ➤ mapa mesta na kojima su deca istraživala tokom projekta
Zabeleška vaspitača o projektu	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Šta mi se najviše dopalo u projektu? ➤ Šta su mi bile teškoće u ovom projektu? ➤ Šta je deci bilo važno u projektu? ➤ Da mogu, šta bih drugačije uradio/la?

Početni panoi sadrže predloge, skice, crteže, predmete koje postavljaju vaspitač i deca, a koje deca izrađuju u vrtiću ili donose od kuće kako bi predstavila svoja iskustva i znanja o temi projekta. Oni služe da podstaknu ideje dece i prikažu doživljaje, iskustva i znanja od kojih deca polaze u istraživanju. Početni pano može biti interaktivnog tipa — takav da poziva decu da ga dodiruju, da rešavaju zagonetke, da nastoje da nešto pronađu. Na početnom panou može biti izložena skica projekta, koju dopunjuju roditelji.

Procesni panoi prikazuju tok istraživanja u drugoj fazi projekta, kako deca traže rešenja i koje predloge imaju. Oni služe da prikažu originalne ideje dece u istraživanju, kao i ideje drugih učesnika u projektu.

Slavljenički panoi pokazuju autentično rešenje do kog se došlo istraživanjem. Oni služe da se razvija refleksija i slavi istraživanje, ojačava samopoštovanje i širi zajednica učenja.

Mapa učenja u lokalnoj zajednici

Mapa učenja u lokalnoj zajednici jeste mapa okruženja u kome se nalazi vrtić. Na mapi su različitim simbolima označena mesta gde se nalaze dečji vrtić i kuće dece uključene u program, kao i institucije i mesta na otvorenom koja su poznata i važna deci. Mapu učenja prave zajedno vaspitač i deca. Mapa se može postaviti u velikom formatu, a trebalo bi da bude stalno dostupna deci kako bi ona dodavala i označavala na njoj sva mesta na kojima su učila u lokalnoj zajednici. Mapiranje mesta za učenje u lokalnoj zajednici podstiče svest dece o njihovom okruženju i pokazuje njihovo aktivno učešće u tom okruženju.

Zajednička refleksija vaspitača o projektu

Pored zajedničkog učenja vaspitača sa decom i porodicom, u građenju programa je neophodno i zajedničko učenje sa kolegama. Preispitivanje načina na koji je razvijan projekat može doprineti sticanju uvida vaspitača u razvijanje tog projekta, kao i u značenja koja vaspitač izdvaja za buduće projekte sa decom.

Matrica analize: Kako je razvijan projekat sa decom

Način na koji je pokrenut projekat

- Podržana inicijativa dece za projekat — kako vaspitač pomaže deci da artikuliraju problem
- Inicijativa vaspitača, roditelja, člana lokalne zajednice za projekat — kako vaspitač unosi „provokaciju“ kao pozivnicu za ideje, zaćudnost i pitanja dece

Kako je tekao projekat

- Kako su u projektu dalje podrćane ideje dece
- Kako se vaspitač dogovara sa decom o daljem razvijanju projekta
- Situacije i aktivnosti u projektu kroz koje su deca istraćivala i tragala za različitim rešenjima
- Kako su integrisani igra i projekat

Odnosi između dece i dece i odraslih

- Na koje načine i u kojim situacijama vaspitač podstiće decu da se dogovaraju i saraćuju
- Na koje načine i u kojim situacijama vaspitač podstiće zajednićko istraćivanje dece i odraslih

Podsticanje razlićitih načina izraćavanja

- Promena i bogat izbor materijala
- Istraćivanju materijala i ideja posvećeno je dovoljno vremena
- Kako vaspitač pomaže detetu da svoju ideju predstavi na različite načine
- Kako vaspitač podrćava i proširuje igru

Ukljućivanje

- Mesta ućenja u lokalnoj zajednici
- Naćini ućešća lokalne zajednice
- Naćini ućešća porodice
- Kako odrasli modeluju saradnju i istraćivaćki odnos u ućenju

Završna priča

- Odražava proces učenja u projektu
- Šta deca u projektu izdvajaju kao ono što je njima važno
- Šta vaspitač predlaže deci za završnu priču
- Deca i vaspitač u kreiranju završne priče koriste svoju dokumentaciju istraživanja
- Sa kim „dele“ završnu priču (sa porodicom, drugom decom i odraslima)

Ishodi

- Projektom je napravljena neka promena u životnom okruženju dece
- Rešenje (produkt) odražava način razumevanja i istraživanja problema učesnika u projektu

KALEIDOSKOP — PRIČE O PROJEKTIMA IZ PRAKSE

Kako da napravimo našu baštu

Početnu ideju dao je vaspitač da bi se prostor oplemenio biljkama. Na inicijativu vaspitača, jedna mama je donela flašu sa zemljom i semenke cveća. Pipajući zemlju i sadeći cveće deca su počela razgovor o tome šta sade njihovi roditelji kod kuće i kakve su bašte njihovih roditelja. Njihov razgovor je pokrenuo ideju za projekat „Kako da napravimo našu baštu u vrtiću?”

Deca koja su pričala o baštama stanuju daleko od vrtića, pa su sa roditeljima crtali svoje bašte (projekat „ide kući”), donosili crteže i šeme bašti i o njima razgovarali. Deca su postavljala pitanja o tome šta je sve nama potrebno da bi naša bašta izgledala tako.

Odgovore na pitanja smo potražili najpre kod komšije koji ima baštu pored vrtića. Deca su postavljala pitanja: „Zašto se bašta frezira?”, „Zašto je ova zemlja sitnija a ova krupnija?”, „Koje je ovo povrće?”, „Zašto nisi zasadio paradajz?”, „Gde je cvekla?” itd. Komšija je pokazivao deci leje i odgovarao na pitanja, dao im je različito seme i predložio deci da posete

i pogledaju baštu komšinice koja živi preko ulice, pa ako ona ima drugo povrće, da sa njom razmene seme. Deca su to prihvatila i drugog dana smo otišli kod komšinice. Uvideli smo razlike između te dve bašte i komentarisali ih. Odlučili smo da i naša bašta bude ograđena kao kod komšinice.

Proširili smo znanja o tome šta nam je potrebno za baštu, a na internetu smo pogledali mnoge bašte. Potražili smo mesto u našem dvorištu (gde će bašta biti), ispitivali zemlju i odlučili da nabavimo gume i sitnu zemlju za baštu. Odlučili smo da tražimo pomoć od roditelja, a na roditeljskom sastanku razgovarali smo o tome kako da nabavimo gume i zemlju.

Roditelji su donosili seme za različite biljke, zemlju, gume, ogradicu za baštu (koju su deca farbala). Dečak jednog dečaka je nosio ogradice kući kako bi zavrnuo šipke pomoću kojih će se ograda zabosti u zemlju.

Jedna mama je donela pripremljenu ogradicu za baštu, koju su deca kasnije farbala i ukrašavala (to je inače bio i predlog dece, da bašta bude ogradena).

Igrali smo se različitih igara u sobi koje su imale veze sa projektom, npr. „od semenke do ploda”, prevozna sredstva u baštama, bašta od bockalica, crtanje itd.

Da bismo nabavili sve što nam je potrebno za sadnju, otišli smo u poljoprivrednu apoteku. Pre odlaska dogovorili smo se šta ćemo kupiti.

Upoznali smo sa cenama alata u poljoprivrednoj apoteci i obilazili prodavnice da uporedimo cene. Na kraju smo se, u dogovoru sa decom, odlučili za jednu prodavnicu i u njoj kupili baštovanski alat koji nam je potreban.

Išli smo ponovo u poljoprivrednu apoteku i kupili još semena za proširenje bašte.

Kada smo išli da razgledamo baštovanski alat koji su deca osnovne škole napravila reciklažom, razgovarali smo sa nastavnikom biologije u školi. Nastavnik je odgovorio na pitanje dece zbog koga smo otišli kod njega: „Kako gliste pomažu u bašti?”

Kada je bašta napravljena i kada su biljke počele da rastu, predstavili smo naše iskustvo „Kako smo napravili našu baštu”.

Deca su pričala i preko fotografija objašnjavala ceo proces deci iz celodnevne grupe, predškolicima iz druge grupe igraonice, a zatim i roditeljima. Druga deca su imala priliku da sade i zalivaju baštu.

Visoka kapa

U svakodnevnim igrama dece primetila sam da su deca počela da pronalaze mesta u sobi gde bi mogla da se sakriju, da naprave kućicu za igru, da budu sama, gde ih niko neće ometati. Kako provokaciju, napravila sam jednu vrstu skrivalice gde su deca svakoga dana organizovala igru i donela sam različite vrste marama koje su služile kao paravani, zastori „skrivalice”.

O skrivalicama sam razgovarala i sa roditeljima, pa nam je jedna mama napravila skrivalicu od satenskih traka.

Deca su se igrala skrivalice i dalje smo razgovarali šta sve može biti skrivalica ili kućica za igru. Nekoliko dece je reklo da je najbolje da imamo dvorac, da tu možemo da se sakrijemo i igramo. Onda smo počeli da se pitamo kako da napravimo naš dvorac.

Razgovarali smo o tome ko pravi dvorac, ko nam sve može pomoći, kakvi sve dvorci postoje, od čega se prave, ko živi u njima itd.

Projekat „ide kući” — roditeljima smo poslali pisma sa pitanjima koja su nas interesovala. Roditelji su nam bili od velike pomoći u istraživanju. Saznali smo od čega se prave dvorci, kako se zove majstor koji pravi dvorac, gde ga možemo pronaći. Saznali smo da dvorac može biti od kamena, cigli, drveta, karata, leda, snega, peska itd. Njihove ideje stavili smo na procesni pano.

Tokom razvijanja projekta svakodnevno smo odlazili u biblioteku, gde smo uz pomoć bibliotekara saznali kakvi su dvorci bili nekada, kako se u njima živelo, ko je u njima živio, kakve su odore nosili.

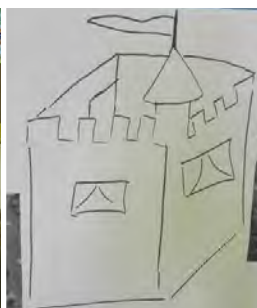
U biblioteci su nam i omogućili da istražujemo na internetu ono što nas je zanimalo, pa smo našli razne slike dvoraca. Jedno dete je reklo: „Dame su nosile visoke kape i kape sa rogovima, a jeli su paštetu od zeca i punjenog labuda sa sve perjem”.

U vrtiću smo nastavili da istražujemo različite materijale za pravljenje dvorca.

Sznali smo da je majstor koji gradi dvorac zidar i roditelji su nam predložili kog zidara da pozovemo u goste. Napisali smo mu pismo sa pitanjima i zamolili smo ga da dođe u posetu da bi nam pomogao. Zidar je došao ubrzo i odgovorio nam je na pitanja. Nacrtao nam je skicu i predložio materijale od kojih možemo da napravimo dvorac.

Nakon posete zidara počeli smo da se dogovaramo oko mesta gde će biti dvorac. Uzeli smo razne vrste metara iz radionice i obeležavali visinu i dužinu zidova, mesta za vrata i prozore. Zatim smo tražili čime još možemo da merimo, što nam je bilo zanimljivo. Merili smo kockama, štapićima, tetrapacima, trakama, lastišem i sl.

Kada smo se dogovorili o mestu gde će biti dvorac i obeležili mere, trebalo je da sakupimo materijal za izgradnju. Roditelji i deca su svakodnevno skupljali i donosili tetrapak, daske, novine itd. Deca su govorila: „Potrebna nam je cela prodavnica tetrapaka”.

Izgradnja dvorca je mogla da počne. Ređali smo pakovanja tetrapaka, uklapali ih, oblagali novinama i naš dvorac je postajao sve veći.

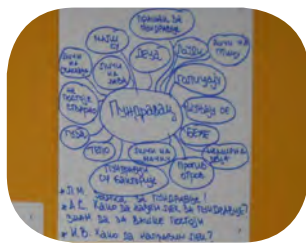
Deci se posebno dopao način na koji su ljudi živeli u dvorcu nekada, kao i priče o vitezovima i damama sa dvora. Za završnu priču o projektu deca su odlučila da se kostimiraju i odigraju malu predstavu predškolicima kojima smo pričali o našem dvorcu. Predškolce smo pozvali da dođu da se igraju u našem dvorcu kad god hoće.

I ja sam sama pundravac

Sedeli smo u našoj biblioteci i razgledali knjige. Pronašli smo pesmu Duška Radovića „Kao što su, kao što su” (Deca vole). Posebnu pažnju im je privukla jedna smešna reč — *papadać*. Pitali smo se šta su papadaći, da li je to isto što i pundravci. Deca su tvrdila „isti su”, „crveni su”, „imaju zube” itd. Predložila sam deci da porazgovaraju kod kuće sa roditeljima o pundravcima.

Sutradan samo ponovo razgovarali o pundravcima. Otkrili smo da mnogi roditelji do tada nisu čuli za pundravce, a neki roditelji su potražili reč na internetu. Zapisali smo asocijacije i ideje dece i roditelja. Deca su postavljala pitanja: „Gde oni žive?”, „Kako da napravimo lek protiv pundravaca?” i „Kako da se izlečim od pundravaca?”.

Roditeljima smo napisali pismo (projekat „ide kući”): „Poštovani roditelji, zanima nas da istražimo pundravce. Ono što znamo o njima je da nas ‘spopadaju’ i želimo da ih se rešimo. Pomozite nam, ispričajte nam nešto o vašim ‘pundravcima’ i kako se borite sa njima, predložite nam gde možemo da istražujemo i koga možemo da pitamo da nam pomogne.”

Roditelji su nam donosili odgovore na pismo — njihova iskustva u vezi sa pundravcima. Čitali smo ih i diskutovali o njima. Prvo smo odlučili da istražimo gde pundravci žive. Istraživali smo po sobi, školskom dvorištu, u prirodi.

Na pitanje gde bismo još mogli da istražujemo, jedno dete je predložilo: „Idemo u Kragujevac!”, a druga deca su mu odgovorila: „Gde tamo, to ti je čak u Kraljevu!!!”. Deca su predložila: „Pundravci sigurno žive ispod onog hrasta, ima puno lišća”.

U sobi smo se igrali „doktora za pundravce”, gde deca kao lekari leče pacijente od pundravaca.

Pacijent: „Imam pundravca u nogama.”

Doktor: „Skoči deset puta!”

Otvorili smo „Laboratoriju za izradu leka protiv pundravaca”, u kojoj su deca mešala boje i dodavala „čarobne” sastojke. Sastojke za lek sam beležila, pa smo ih kačili na pano.

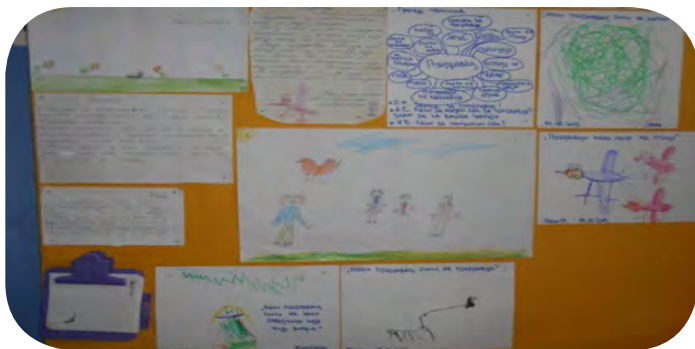
Kako nije bilo moguće da se lek stvarno popije, morali smo da smislimo drugi način za izlečenje. Deca su mi diktirala priču na temu „Jednom me je spopao pundravac”.

Pravili smo pundravce, crtali kako izgleda pundravac, razgovarali o tome gde se nalazi moj pundravac itd.

Pravili smo zajedničkog pundravca (kako izgleda, kako se zove, kako se leči). Deca su davala predloge kako izgleda pundravac, a glasanjem smo izabrali ime za našeg pundravca. On se zove Pačka i veliki je kao njihova šaka, ima nos kao prase, tri oka, usta i zube kao mi i nasmejan je, ima pet pipaka kao hobotnica, krila kao leptir, a uši — jedno kao mačka, drugo kao zec. Crteže Pačke smo dodali na pano.

Saradnju sa roditeljima smo ostvarivali tako što su oni zajedno sa nama istraživali pokušavajući da saznaju što više o pundravcima. Pretraživali su internet, slali nam svoje pretpostavke i mišljenja u vidu priča o pundravcima, davali predloge za izlečenje. Sa decom sam svakodnevno čitala šta su roditelji saznali.

Otišli smo u biblioteku i pronašli samo jednu knjigu na ovu temu — „Miško i pundravci”. Knjiga nam je pomogla da saznamo kako se Miško rešio pundravaca. Takođe smo saznali gde pundravci žive i gde najviše vole da borave.

Isprobavali smo sve Miškove načine i veoma smo se zabavljali.

Savet: Izadi u prirodu

Savet: Vežbaj

Savet: Uposlji se

To nam je dalo ideju da osmislimo način za izlečenje. Prilikom vežbanja, pronašli smo džak koji se koristi za trku u džakovima. Jedno dete je dalo ideju da tako istresemo pundravce, samo moramo da smislimo kako da ih namamimo da tu i ostanu: „Mamac su gaće. Pundravci vole da uskaču u gaće. Moja mama će nam pomoći da sašijemo takav džak”.

Kako mama nije mogla da boravi sa nama, a ni mi nismo mogli da gostujemo kod nje, deca su odlučila da zašiju svoje pundravce u rub džaka koji smo imali.

Zatim smo sastavljali „Uputstvo za upotrebu džaka za pundravce”.

Pravili smo grafikone, šeme, skice gde borave pundravci u našem telu i koji pundravci najčešće napadaju roditelje, a koji decu.

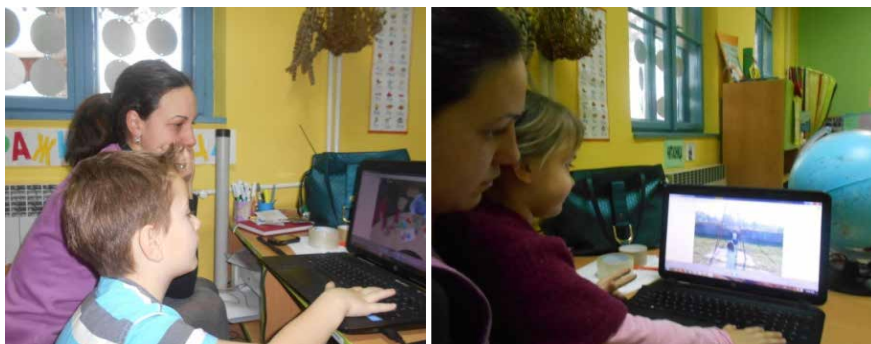
„Meni je pundravac u nogama, zato stalno padam.”

„Meni je u glavi i tera me da se svađam sa sestrom.”

Roditelje najčešće napadaju
pundravci Drekavci (kada viču),
Smejavci (kada se smeju našim
igrarijama) i Plašljivci (kada se
plaše da se ne povredimo).

Decu najčešće napadaju
Smejavci (zato što smo stalno
veseli i smešni), Drekavci (kada
stalno plačemo i vičemo), a
malo manje pundravci Ljutko,
Trapavko i Nemirac.

Kako u biblioteci nema dovoljno literature o pundravcima, napravili smo zbirku naših zajedničkih saznanja i anegdota i poklonili je biblioteci. Bibliotekaru smo ujedno i predstavili šta smo sve otkrili o pundravcima. Od fotografija koje su nastale tokom projekta pravili smo filmove (video prikaz) „Ovako sam učio/la o pundravcima”.

Filmove i zbirku o pundravcima prikazali smo roditeljima na Završnoj priči o projektu. Slavljenje projekta je zahtevalo da sobu pretvorimo u bioskop u kome će deca puštati svoje filmove i crtane filmove po izboru.

Naš brod

Početna ideja došla je iz prethodnog projekta u kome smo prikupljali različite alate i materijale i pravili radionicu. Radionicu smo formirali u vrtiću, u prostoru koji se ne koristi, tako da smo u njoj mogli da nastavimo sa popravkama kojima smo se bavili prethodnih nedelja.

Deca su predložila da u radionici naprave brod. Razgovarali smo o tome gde su se ona do sada susretala sa brodovima, za šta se koriste brodovi.

Zajedno smo crtali brod kakav bismo želeli da napravimo. Crteže i pitanja stavili smo na pano i sa roditeljima smo razgovarali o njima. Deca su brodove povezivala sa gusarima i odlučila su da naprave gusarski brod. Roditelji su nam pomogli da istražimo osnovne delove broda i da ih izrežemo od hamera.

Od dece iz mlade vrtičke grupe dobili smo njihov paravan u obliku gu-sarskog broda.

U saradnji sa roditeljima prikupili smo brodove igračke, enciklopedije, slikovnice, fotografije sa putovanja brodom, kapetanske kape.

Roditelji su nastavili da donose i kartonske kutije, kartone od ubrusa, majicu za zastavu i druge reciklažne materijale koji bi kasnije mogli da nam posluže za izradu broda. U vrtiću smo napravili igre „Brodom do zakopanog blaga” i „Sklopi brod”.

Došli smo do saznanja da postoje različiti brodovi, pa smo na internetu otkrili da pored „gusarskih” postoje teretni, putnički i ribolovački brodovi, kao i brodovi koji su kod dece izazvali veliko oduševljenje — policijski brod i ledolomac.

Fotografije ledolomca su ih fascinirale i zapisali smo mnogo argumenata zašto bi umesto gusarskog trebalo da napravimo baš ledolomac: „Imamo i brod i sneg i led, možemo i iglo da napravimo — to je super, ali on mnogo sporo ide, naš će ići brže, imaće dugme koje stisneš pa on ide brže, ali ne prebrzo da nas ne uhapsi policijski brod.”

Deca su na velikom papiru u sobi skicirala brod, a neka deca su htela da zapišu kako se taj deo broda zove.

Jedan dečak je krišom sa crteža obrisao propeler i dasku za hodanje, za koju su deca želela da bude sastavni deo našeg broda. Na pitanje zašto ih je obrisao, odgovorio je: „Naš brod neće imati motor, naš brod će da se kreće sa vetrom. Imaćemo zastavu i u nju će vetar da duva i tako će da se kreće brod. Naš brod neće imati ni dasku, jer ja znam da ona služi za ubijanje ljudi, a mi nećemo da ubijamo ljude. To rade samo gusari i pirati, a mi nećemo.”

Najavili smo odlazak u obližnje mesto kod jednog deke koji u dvorištu ima veliku konstrukciju metalnog broda. Boja ovog broda nam je bila asocijacija da i naš brod bude „boje čokolade kao čokoladni brod”.

Deca su bila veoma srećna, ali u isto vreme i tužna, jer zbog visine broda u njega nismo mogli da uđemo (nismo imali merdevine).

U vrtiću smo pripremili velike kutije od kojih smo planirali da izradimo brod i obojili ih u „boju čokolade”, poput broda koji smo videli.

Jedna mama nam je predložila da odemo u „Radionicu za brodove” koja se nalazi na reci i uočimo detalje koje bi mogli da iskoristimo za naš brod. Odlazak u „Radionicu za brodove” iskoristili smo i za šetnju pristaništem i posmatranje različitih brodova. Vuk je želeo da uđe u jedan brod i vidi tablu i proveriti da li na njegovoj „menjačnica” tabli nedostaje još neko dugme, pa smo zamolili da uđemo u jedan od brodova.

Majstore u radionici koji prave delove od drveta za brodove zamolili smo da nam jednu drvenu otpadnu ploču iseku na sitno da bismo od tih delova napravili merdevine. Jedna mama je uzela drvene delove i od njih sa svojom decom napravila merdevine za brod.

Posle posete pristaništu otišli smo u prodavnicu dečijih igračaka gde se nalazio veliki brod za decu. U tom brodu deca su se lepo zabavljala.

Deca su u radionici u vrtiću počela da prave nešto što će se nalaziti u kapetanskoj kabini našeg broda, a što su nazvala „menjačnica”.

Odlazak na brod i posmatranje table za upravljanje pomogli su deci da dodaju još delova svojoj menjačnici.

Pozivali smo roditelje da nam se, ukoliko su u mogućnosti, pridruže kako bismo zajedno delili iskustva, ideje i zajedno radili na izradi broda. Roditelji koji nisu bili u mogućnosti da nam se pridruže u radionici predložili su da sa svojom decom kod kuće izrade neke delove za brod sa spiska koji su napravila deca. Zatim su ih doneli u vrtić i objašnjavali kako su ih i od čega napravili, da li je bilo zabavno, teško i sl.

Jedan dečak je sa tatom napravio pravo kormilo koje se okreće. Jedna devojčica i njena mama su napravile zastavu sa simbolom pahuljice, kao što su deca predložila, jer je naš brod „gusar ledolomac”, pa će imati dve zastave — na prvoj će biti „gusarska glava”, a na drugoj pahuljica.

Deca su svojim drugarima u vrtiću predstavila naš gusarski brod-ledolomac. Hronološki poredane fotografije procesa u projektu, crtež delova broda sa opisom i sliku „menjačnice” sa opisom iskoristili smo da deca svojim drugarima iz vrtića (starijoj i predškolskoj grupi, kojima se jako dopao naš brod) ispričaju kako smo razvijali projekat.

Deca su pomoću fotografija objašnjavala šta su radila i šta se nalazi na „menjačnici”. „Gosti” su potom u grupama ulazili u naš brod i sa velikim nestrpljenjem sve isprobavali i razgledali.

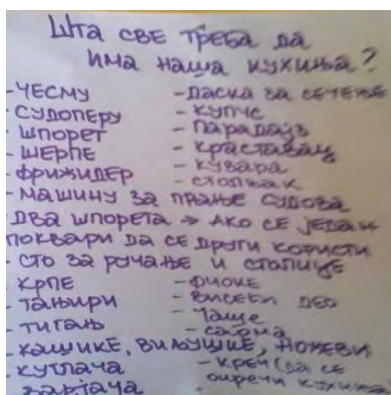
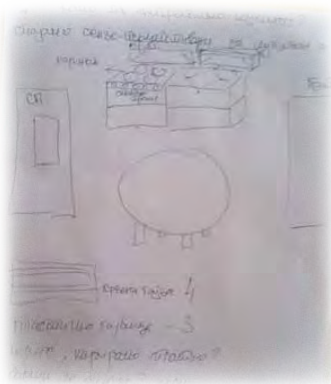
Kuhinju pravi kuhinjar

Naša grupa je tek bila formirana, pa prostor u vrtiću nije bio dovoljno opremljen. Deca su svakodnevno donosila užinu i imali smo problem gde da ostavljamo užinu i u koji deo sobe da se smestimo da užinamo. Deca su počela da se igraju testom, zrnevljem i videli smo da nam je potrebno mesto u sobi za takve igre.

Mama koja je boravila u grupi toga dana predložila je da napravimo deci kuhinju od drvenih gajbica. Dala nam je nacrt, a deca su predlagala gde bi kuhinja mogla da stoji i šta bismo još mogli da donesemo od kuće. Naše pitanje je bilo „Kako da napravimo kuhinju?”.

Razgovarali smo o tome ko može da nam pomogne da saznamo kako se pravi kuhinja i šta bi sve trebalo da bude u kuhinji. Tako smo pokrenuli projekat „Kuhinju pravi kuhinjar — kako da napravimo našu kuhinju”.

Nekoliko dece je tvrdilo da se majstor koji pravi kuhinju zove kuhinjar, druga deca su se više bavila onim što inače stoji u kuhinji. Jedno dete je tvrdilo: „Kuhinja treba da ima dva šporeta, kada se jedan pokvari, drugi da radi”.

Odlučili smo da napravimo kuhinju od gajbica, da nam mame pomognu oko farbanja gajbica, da nam tate montiraju kuhinju, a da je svi zajedno sređujemo.

Dok smo užinali u našoj kuhinji, razgovarali smo o tome šta nam je još potrebno, ko može da nam pomogne da saznamo ko pravi kuhinju u našem kraju i kako se kuhinja pravi.

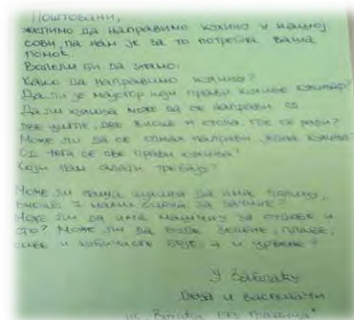
Razgovarali smo sa majstorom Mišom iz našeg vrtića, koji nam je dao odgovore na neka pitanja.

Pitanja koja smo postavili majstoru Miši, napisali smo i u pismu našem kuhinjaru. Interesantna su dečja zapažanja posle odgovora kuhinjara na naše pismo.

Zabeležila smo zapažanja dece o onome što je nama bilo važno za kuhinju i onome što smo čuli od domara, kao i zapažanja nakon što nam je stolar odgovorio na pismo. Stavili smo zapažanja na pano.

Deca su davala rešenja kako bi trebalo da izgleda naša kuhinja, pravili su skice i kolaže.

Dogovarali smo se oko mesta za kuhinju i obeležavali mere kuhinjskih delova. Mere smo poslali kuhinjaru.

Deca su dizajnirala kuhinjske krpe i u radionici pravila čiviluk za kuhinjske krpe.

Pravili smo kuvare sa receptima za sokove, čajeve i salate, da ih imamo pri ruci kad nam zatrebaju.

Kuhinjar je došao u vrtić pa smo zajedno sa njim nameštali kuhinju koju nam je napravio.

Projekat samo proslavili zajedničkom užinom koju smo spremali u našoj kuhinji. „Mačići” su pravili limunadu i voćnu salatu.

„Leptirići” su prali sudove, sređivali kuhinju posle užine i pevali našu kuhinjsku pesmu „Kako Maša kuva džem”.

Tortijada

Projekat „Tortijada — kako i kada da pravimo tortu” podstaknut je pitanjima dece zašto ne mogu da donose u vrtić torte koje prave njihove mame kod kuće i da se slave. Jedna devojčica je pitala: „Ako ne smem da donesem u vrtić mamine torte, kakvu tortu možemo da napravimo u vrtiću?” Sledećeg dana je donela ukras za tortu koji je sama napravila, pohvalila se drugarima i priča je počela...

U dogovoru sa roditeljima, u vrtić smo (bez prisustva dece) doneli različito posuđe, aparate i pribor. Za decu je to bilo veliko iznenađenje i odmah su počela da se dogovaraju oko „pravljenja” kolača.

Isecali smo iz raznih časopisa sličice da od njih napravimo grozd — deca su pronalazila i lepila sve što je potrebno za tortu. Zaključili smo da nam, osim namirnica, trebaju i određeni kućni aparati. Jedan dečak je tvrdio: „Za tortu je najpotrebniji upaljač i vatromet.” Deca su nastavila da donose sličice od kuće i da ih dodaju na naš „Torta grozd”.

Ovako je izgledao naš početni pano.

Razgovarali smo o događajima i slavljima za koje se kod kuće prave torte. Deca su najviše pričala o svojim rođendanima, pa smo od papira napravili rođendansku tortu kakvu bi ona volela za rođendan.

Pošto su deca tvrdila da se torte prave u pekari i poslastičarnici, otišli smo da vidimo gde se peku torte. Deca su bila iznenađena koliko torti može odjednom da se peče u tim pećima, a kod kuće samo jedna.

Jedna mama je donela stirodure, od koga smo pravili krugove za tortu (različitih veličina). Deca su upoređivala krugove i slagala ih, a zatim su ih složila kao tortu i ukrašavala.

Mama koja radi kao učiteljica u školi donela nam je panoe na kojima se nalazio omiljeni recept za kolač koji drugari u školi vole. Poklonila je deci i

medalje koje su za njih napravila školska deca, a koje su nama poslužile za igre pronalaženja i grupisanja.

Jedna mama je u novinama pronašla članak kada je nastala prva torta, donela je taj članak u vrtić i pročitala nam priču. Pravili smo ukrase od plastelina, testa u boji, kolače od blata, od kockica. Jedan dečak je rekao: „Dobar sam posao obavio i napravio ovu tortu”. Nekoliko dece je reklo: „Ne može samo od jednog, mora dva, tri, pet da se nešto napravi”.

Pitanje kojim smo se dalje bavili bilo je zašto torta mora da stoji u frižideru. Deca su tvrdila: „Da ne napada prašina i paučina na tortu”, „Da se gosti iznenade kad mama iznese tortu”. Pomoć smo potražili od Jelene, koja je sanitar-

ni tehničar. Jelena je deci pričala o bakterijama, salmoneli, o tome kako se bakterije prenose sa životinja na čoveka, o tome zašto mleko treba da kuva, zašto se jaja i namirnice čuvaju u frižideru.

Nastavili smo da tražimo recepte za našu zajedničku tortu, pregledali smo razne knjige i slikovnice.

Odlučili smo da pišemo roditeljima da mogu sa decom kod kuće da naprave knjigu recepata koje njihova porodica najviše voli. Ko je želeo, mogao je da pokaže drugarima.

Jedna devojčica nas je pozvala da odemo kod njene mame da nas nauči da pravimo torte, jer je njena mama osvojila pehar za najlepšu tortu. Dogovorili smo se sa mamom i otišli u posetu. Mutili smo, seckali, filovali, lizali prste od šlaga, malo prosipali, ma, jednostavno — *uživali!*

Kad smo isprobali ovu tortu, zapisali smo potrebne sastojke za našu zajedničku tortu. „Bez jaja i mleka, da nas ne zaboli stomak”, rekla je jedna devojčica. I otišli smo u prodavnicu.

Po povratku iz prodavnice napravili smo našu zajedničku „vrtićku plazma tortu”.

Lepo smo se počastili pa smo rešili da zajedno sa roditeljima napravimo još jednu tortu. Napisali smo pismo tatama i zamolili ih da sa nama učestvuju u radionici „Pravimo torte i kolače za tortijadu — završetak projekta”. „Da naučimo tate jer muškarci ne znaju da prave torte”, rekla su deca.

Nažalost, došla su samo dvojica tata, ostale su zamenile mame, bake, seke.

Sve je bilo spremno za „Tortijadu”.

Deca su pričala šta su sve napravila, gde su bila, kako i sa kim su se družila tokom projekta, a zatim su poslužila goste.

Bio je to *najsladji* projekat....

Pravimo mapu Kozjaka

Naše mesto je razučeno, pa neka deca žive i po tri kilometra od vrtića. Projekat je pokrenut na inicijativu vaspitača, sa namerom da upoznamo mesta i objekte u našoj zajednici u kojima bismo mogli istraživati. Razgovarali smo o mapama.

„Mapa je jedan papir koji imamo da se ne izgubimo kad negde idemo.”

„I gusari imaju mape. Oni uzmu mapu i na ostrvu gusara pronađu blago.”

Dogovorili smo se da pomoću naše mape potražimo zanimljiva mesta gde možemo nešto da istražujemo. Uz pomoć roditelja doneli smo u vrtić neke geografske karte, oko kojih su se deca okupljala.

Deca su predložila da se na našoj mapi nađu kuće, škola, ulice i drveće. Zamolili smo roditelje da nam pomognu u istraživanju. Roditelji su davali predloge koja mesta u selu treba staviti na mapu, a mi smo njihove predloge stavljali na pano.

Odlučili smo da svako nacрта svoju kuću i da tako započnemo rad na mapi. Zatim smo krenuli u šetnju po selu da vidimo i fotografiramo objekte koji su nama važni. Jedna devojčica nas je dovela do crkve i igrališta pored njene kuće.

Igrali smo se na igralištu i napravili fotografije za mapu.

Jedan dečak je predložio: „Moj tata radi u mlinu. Tamo ima i pekara. Tata zna da napravi hleb i kifle, naučice i mene da pravim. To da stoji na mapi.” Otišli smo do mlina i pekare. Sledećih dana na predlog dece obišli smo i ambulantu, bazen, perionicu, napravili fotografije i razgovarali o tome zašto su ti objekti važni i zašto treba da se nađu na našoj mapi.

Deca su crtala i one objekte za koje su smatrala da je važno da budu na mapi, a nismo stigli da ih obiđemo. Jedan dečak je nacrtao reku Jadar i pričao o njoj, jer voli da ide sa tatom na pecanje. Sve što smo videli, crtali i fotografisali dodavali smo na procesni pano.

Obišli smo i fotografisali mesnu kancelariju i malo popričali sa meštanima šta oni tamo rade i kada idu u mesnu kancelariju. Na poziv jedne mame otišli smo do prodavnice u kojoj radi.

Razgledali smo šta sve ima u prodavnici, razgovarali sa prodavcima i pričali o tome kojim ćemo se putem vratiti do vrtića.

Jedan tata nam je pomogao i pokazivao Google mape, na kojima smo pronalazili svoje kuće i ostale važne objekte. Deca su rado slagala slagalice sa mapama.

Deca su se igrala interaktivnom mapom Srbije i pravila su makete sela sa važnim objektima razgovarajući o tome koji su objekti važni za meštane, a koje smo obišli dok smo šetali i istraživali.

Uz pomoć roditelja počeli smo da slažemo mapu sela na zidu u sobi. Jedan tata nam je nacrtao skicu ili, kako je rekao, „mapu naše mape”.

Sve što smo istražili tokom projekta predstavili smo svojim drugarima iz pripremne predškolske grupe i drugarima iz druge grupe igraonice „Zvončica u Kozjaku”. Pokazali smo im našu mapu i pričali o tome gde smo sve bili u potrazi za mestima pogodnim za dalje učenje. Tumačili smo im našu mapu u koju smo ucrtali sve ono što nam se čini važnim u našem okruženju.

MAPA KOZJAKA

Naše lutkarsko pozorište

Deca vole da igraju igre uloga i često se igraju lutkama u vrtiću. Kad smo opremali prostor, deca su predložila da od kuće donesu još lutaka i da napravimo naše lutke. Na kraju projekta „Knjiga” pripremili smo završnu priču kao književno druženje sa decom iz drugog vrtića, čitali smo bajke, razgledali fotografije iz projekta, a deca su se zajedno igrala. Videli smo da nam za igru lutkama nedostaje pozornica. Razgovarali smo sa decom o pozornici i deca su predložila: „Da pravimo naše pozorište”. Nastavili smo da razmišljamo kako da napravimo pozorište i pokrenuli pitanja koje vrste pozorišta postoje i šta sve može da nam bude zanimljivo vezano za glumu i pozorište.

Na početni pano stavili smo asocijacije na pozorište i nekoliko ideja šta bi nam sve bilo potrebno da napravimo naše lutkarsko pozorište.

Predložila sam deci da sa roditeljima porazgovaraju o tome gde bismo mogli da saznamo nešto više o pozorištu i da pitaju roditelje od koga bismo mogli da tražimo pomoć za pravljenje našeg pozorišta.

Predloge roditelja smo dodali na pano, kao i naše ideje gde možemo da saznamo više o pozorištu, o sceni i o vrstama pozorišta (pozorište, stolar, krojač, lutkar). Počeli smo da pretražujemo internet i enciklopedije da bismo saznali nešto više.

Zatim smo u vrtić pozvali lutkarku Ivanu da nam pokaže kako se prave lutke. Deca su pitala lutkarku od čega se prave lutke, od kojih sve materijala mogu da budu. Saznali smo da postoje lutke od kartona, sundera, krpica. Lutkarka nam je pokazala veliku „zbirku” raznovrsnih lutaka koje izrađuje, a deca su promišljala o tome koje lutke bi mogla da naprave za naše lutkarsko pozorište. Zajedno sa njom pravili smo lutke od kartona.

U nameri da napravimo pozornicu koju bismo smestili u naš prostor i koristili za glumu, posetili smo stolarsku radionicu. Deca su imala pitanja: „Kako da napravimo našu pozornicu?“, „Koje sve mašine koristite da biste napravili sto, stolice, pozornicu?“, „Koliko je vremena potrebno da se napravi pozornica?“, „Kako od komada drveta napravite dasku?“

Deca su tokom posete opisala stolaru kakvu bi pozornicu htela. Razgovarali smo o tome da on napravi pozornicu, a da mi u toku izrade odemo u posetu i vidimo kako nastaje pozornica.

Nažalost, zbog cene nije bilo moguće da se ovaj dogovor realizuje, pa smo potražili druga rešenja. Na kraju smo se dogovorili da stolar vrtića napravi pozornicu kada stigne, a mi ćemo sačekati i do tada ćemo koristiti našu „priručnu pozornicu“.

Da bismo napravili odeću za naše lutke, u vrtić smo pozvali krojača. Deca su pripremila pitanja za krojača: „Kako da sašijemo haljinu za medvedicu?“, „Šta vam je sve potrebno da biste šili?“, „Da li koristite iglu i konac?“, „Da li možemo da šijemo sami?“.

Razgovarali smo sa krojačem i zajedno sa njim sašili odeću za lutku koja predstavlja medveda. Krojač je napravio šnit za odelo i za haljinu. Deca su zajedno sa njim listala Burdu, a on je objašnjavao šeme za šivenje, šta znače mere i kako se pravi odeća „po meri“, koji sve alat krojač može da koristi. Deca su posle njegove posete od krpica pravila haljine za lutke od kartona.

Da bismo „iz prve ruke” saznali kako da glumimo u pozorištu, posetili smo Leskovačko narodno pozorište. Deca su pitala glumce: „Kako glumite?”, „Koju školu ste završili da biste postali glumci?”, „Ko sve radi u pozorištu?”, „Kako se spremate da glumite?”, „Koliko se sprema predstava?”, „Kakva pozorišta postoje?”. Prisustvovali smo probi i videli kako se glumci spremaju za predstavu.

U pozorištu smo videli da glumci imaju tekst po kome glume, pa smo odlučili da se oprobamo i u sastavljanju teksta. Počeli smo da pišemo svoj tekst za predstavu. Dogovarali smo se kako da se razvija priča. Priču smo nazvali „Šetnja”. I baš kao u pravom pozorištu, probali smo da osmislimo muziku koja bi odgovarala priči.

Da bismo napravili lutke za predstavu „Šetnja”, opet smo u vrtić pozvali dve lutkarke da nam pomognu. Napravili smo lutke od kartona, od suđera, reciklažnih i priručnih materijala.

Deca su podelila uloge i pripremala se uz tekst i muziku. Želela su da roditeljima prikažu predstavu „Šetnja”. Roditelji su imali priliku da vide kako ta priča može da izgleda uz lutke, glumu, muziku i naše zadovoljstvo što smo napravili svoje lutkarsko pozorište.

Kako da se bolje upoznamo

U grupu su se uključila nova deca i došla je nova vaspitačica. Bila nam je neophodna podrška roditelja i njihovo učešće u našim aktivnostima. Igrali smo se i pričali jedni o drugima. Razne igre i priče dece i roditelja koji su dolazili u vrtić bili su pokretači ideje da svako smisli priču ili neki drugi način predstavljanja i tako smo krenuli sa projektom „Kako da se bolje upoznamo”.

Razgovarali smo šta deca znaju jedna o drugoj i šta bi volela da saznaju. Svi smo znali da idemo u igraonicu, da volimo da se igramo i družimo, da imamo puno drugara. A dečija pitanja su bila: „Gde živiš?”, „Da li imaš brata ili sestru?”, „Kako si dobio/la ime?”, „Šta najviše voliš da se igraš?”, „Koja ti je omiljena igračka?” i sl.

Na panou za roditelje napisali smo pismo roditeljima da želimo bolje da upoznamo jedni druge i zamolili ih da nam pomognu svojim učešćem, sugestijama i predlozima. Poslali smo projekat „kući” sa crtežom na kome je svako nacrtao sebe i zamolili roditelje da napišu kratku priču o svom detetu.

Deca su saznavala jedna o drugoj stvari koje su njih najviše zanimalo. Tako su saznala kako je svako od nas dobio ime, koga imamo u porodici i šta oni rade, gde živimo itd.

Deca su birala igre i igračke kojima najviše vole da se igraju u igraonici, zajedno su se igrala, zatim su donosila svoje omiljene igračke od kuće i upoznavala drugare sa tim igračkama i načinom kako se igraju kod kuće sama ili sa bratom/sestroom.

Crtali smo svoje kuće, svoje porodice i sve smo to stavljali na pano.

Pričali smo jedni drugima o svojim željama. Jedan dečak je želeo da njegova mama provede dan sa nama u grupi. Njegova mama nam je pričala šta on radi kod kuće, koju pesmicu najviše voli. Tu pesmicu on je naučio od mame, a mama je pesmicu naučila od svoje bake, pa smo toga dana i mi naučili omiljenu pesmu našeg drugara.

Pravili smo otisak šake i stopala i upoređivali čija je šaka veća, čiji su prstići duži. Upoređivali smo visinu i težinu tela jedni sa drugima.

Jedna devojčica nam je predložila da upoznamo njenu sestru koja ide u prvi razred škole u kojoj se nalazi naša igraonica, pa smo odlučili da odemo u školu i upoznamo se sa njenom sestrom.

Jedan dečak je rekao da njegova mama ume da pravi ajvar. Njegova mama nas je onda pozvala da zajedno napravimo malo zimnice i vidimo kako ona pravi ajvar. Ona je razgovarala sa decom o tome šta je sve potrebno za zimnicu i kako je oni u njihovoj kući pripremaju.

Deca su donosila svoje omiljene knjige i priče od kuće, a onda smo ih čitali i razgovarali o njima ili su nam ih deca prepričavala. Napravili smo i listu naših omiljenih knjiga i priča.

Pošto su sva deca rekla da vole da se igraju napolju, pozvali smo profesora fizičkog vaspitanja da nam pokaže neke nove igre.

Sa roditeljima smo zajedno pravili porodične grbove.

Za završnu priču o našem upoznavanju izabrali smo da deci iz vrtića pokažemo šta smo napravili, gde smo bili, kako i sa kim smo se družili u projektu, način na koji smo se međusobno bolje upoznali, šta smo sve saznali jedni o drugima.

U slavljenju našeg projekta učestvovala su deca iz sve tri grupe iz vrtića i njihovi roditelji. To je bila prilika da im predstavimo kako se možemo bolje upoznati i kako se sve možemo igrati zajedno.

Kako do maske

Deca su iščekivala maskenbal koji je bio najavljen u vrtiću za početak meseca oktobra. Razgovarali smo o šta bi ko mogao biti na maskenbalu, a deca su svoje ideje predstavljala u igri „Maskenbal”. Ona su u početnoj fazi svakodnevno isprobavala načine da se maskiraju koristeći dostupne materijale iz sobe (kostime, maske, razne predmete). Tako smo istraživali kako se i pomoću čega možemo maskirati, ko se sve maskira i zašto. Slavili smo rođendane pod maskama, pričali priče pod maskama, tražili ideje kakve maske da „sklopimo” od onoga što smo imali u vrtiću.

U sobu sam donela fotografije i još neke maske koje su deci mogle dati ideja kako da se maskiraju. Pozvali smo roditelje da nam pomognu da izradimo maske od materijala koje imamo, a ujedno smo ih i upoznali sa name-rom da istražimo kako sve možemo da napravimo masku.

Nakon toga je usledio maskenbal. Deca su se maskirala za šetnju pod maskama u kojoj su učestvovala sva deca iz vrtića. To je bila prilika da deca vide maske i druge dece iz vrtića.

Posle maskenbala deca su bila pod utiskom i gledali smo video snimak sa maskenbala. Deca su pitala od čega je sve napravljena neka maska koja im se dopala i tako smo nastavili da tragamo od čega sve to maske mogu da se naprave.

Posetili smo prodavnice u kojima se prodaju maske, razgledali, opipavali, poredili, fotografisali i dolazili do zaključaka.

U prodavnicama su nam poklanjali razne papire i kartone, u parku smo pronalazili plodove, roditelji su nam donosili što su imali kod kuće od raznih materijala... Mi smo se pitali šta još imamo u vrtiću a nismo se setili da isprobamo da od toga napravimo masku. Deca su pokušavala da sama izrađuju maske i maskiraju se na različite načine.

Bilo je pokušaja da se maska napravi od plastelina. Deca su pitala: „Da li od zida može da se napravi maska?” Odlučili smo da odemo u školu i porazgovaramo sa nastavnicom likovnog. Prvo smo joj napisali pismo o tome šta nas zanima u vezi sa maskama i čekali odgovor kada nastavnica može da nas primi. Naše čekanje je urodilo plodom i otišli smo u školu. Nastavnica nam je pokazala da maska može da se napravi od gipsa. Tamo smo dobili odgovore na još neka pitanja o tome kako i od čega da napravimo maske.

Kada su deca dobila nove ideje, najpre smo se potrudili da obezbedimo potrebni materijal.

Odlučili smo da za početak pravimo maske tehnikom papir-maše, koju su sami započeli, a u završnici smo pozvali mame da nam pomognu.

Maske smo pravili od papirnih tanjirića i papirnih kesa. Deca koja su htela ovakvu masku prvo su smišljala i skicirala masku, zatim su je pravila, a onda smo se igrali igre pod maskama „Odakle dolazim”.

U završnoj fazi projekta, svoje istraživanje od čega se može napraviti maska i svoje radove predstavili smo deci iz drugih grupa u vrtiću. Za njih smo zajedno osmislili priču u slikama.

I napravili smo žurku pod maskama, a našim drugarima smo ponudili da biraju razne maske.

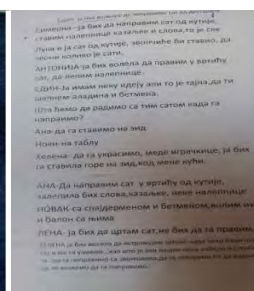
Naš sat

Grupa dece je tek bila formirana i deca su u vrtiću stalno pitala kada će njihovi roditelji doći po njih. Razgovarala sam o tome sa roditeljima i došli smo do ideje da bi postavljanje sata u sobi u kojoj deca borave pomoglo da im dnevne rutine i aktivnosti učinimo predvidljivijim. Roditelji su nam pomogli da prikupimo materijal i da napravimo sat.

Kada smo napravili sat, deca su počela međusobno da razgovaraju o satu u vrtiću i o satovima kakve imaju kod kuće. Deca su pitala šta je sat, čemu sve služi, od čega može da bude. Starija deca su mlađoj deci objašnjavala razliku između brojeva, mlađa deca su se orijentisala gledajući položaj kazaljki na našem satu i upoređivala ih sa položajem kazaljki na slikama koje predstavljaju vremena dolaska u vrtić, užine i dolaska roditelja.

Na pano za roditelje stavili smo naša razmišljanja o satu, šta je sat, od čega sve može da bude, i pozvali ih da nam pomognu da prikupimo različite vrste satova koje više ne koriste.

Roditelji su nam doneli zidne i ručne satove, koje smo prikupljali u našoj časovničarskoj radionici, i deca su se svakodnevno igrala tim satovima.

Na početnom panou smo beležili šta smo radili u toku svakog sata.

Deca su crtala kakav bi sat volela da imaju, neka deca su nosila svoje crteže kući i kod kuće sa roditeljima beležila šta su radila u određeno vreme.

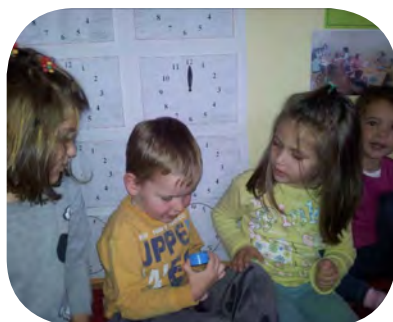

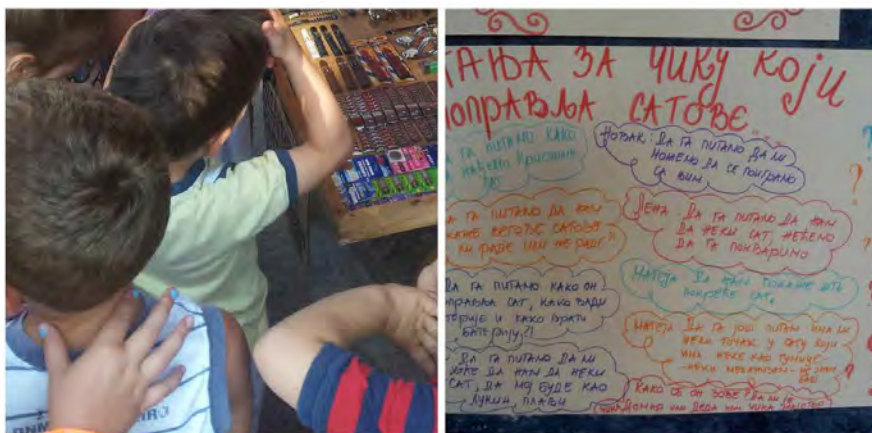
Deca su nastavila da donose različite satove, koje smo zajedno posmatrali, upoređivali, osluškivali i otvarali. Pravili smo satove od različitih materijala i igrali se njima. Roditelji su nam pomogli da odemo na pijacu i obiđemo tezge na kojima se prodaju satovi.

Tragali smo za odgovorima na pitanja kako se okreće kazaljka, šta bude kad kazaljke pomeraš prstom, kako se sat popravi ako se pokvari, kako može da se popravi pomoću baterije i sl. Beležili smo pretpostavke šta sve mogu da budu uzroci da se sat pokvari.

Da bismo otkrili šta se nalazi u satovima i od čega su satovi napravljeni, pozvali smo našeg domara, koji nam je doneo alat i pokazao kojim alatom možemo otvoriti sat. Dopunjavali smo tabelu novim pitanjima: šta pokreće sat, zašto kazaljke stanu, kako se baterije vade i vraćaju, šta sve ima u satu... „Popravljanje satova” je deci postala omiljena igra.

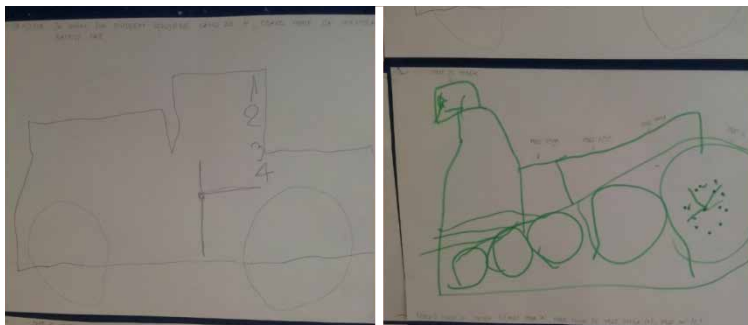

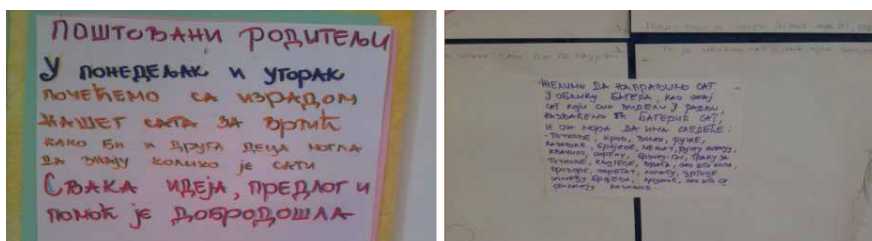
Odлучili smo da odemo u časovničarsku radnju, da vidimo kakvi još satovi postoje i zamolimo časovničara da nam pomogne i pokaže kako se popravljaju satovi.

Deca su u časovničarskoj radnji videla sat u obliku bagera, koji im se najviše dopao. Pošto nismo mogli da ga kupimo, odlučili smo da napravimo takav sat u vrtiću. Kod časovničara smo kupili mehanizam za sat. Deca su pravila skice kako bi sat izgledao i nazvala ga „sat bagerić”.

Obavestili smo roditelje da smo odlučili da napravimo sat, napravili spisak materijala i zamolili roditelje da nam, ukoliko mogu, donesu nešto od materijala koji nam je potreban.

Jedna mama nam je donela šperploču za izradu pozadine sata, druga je donela testerice za rezanje šperploče. Jedan tata nam je pomogao da izrežemo šperploču prema skici koju su napravila deca. Deca su birala brojeve i kod kuće sa roditeljima izrađivala i dekorisala brojeve za sat.

Deca su predložila da sat stavimo na ulaz vrtića da „deca ne zakasne u vrtić, a mame i tate da znaju kad da dođu po decu”.

Kada smo postavili sat, pozvali smo decu iz celodnevnog boravka i ispričali im kako smo došli na ideju da pravimo sat, kako smo ga napravili i ko nam je sve pomogao.

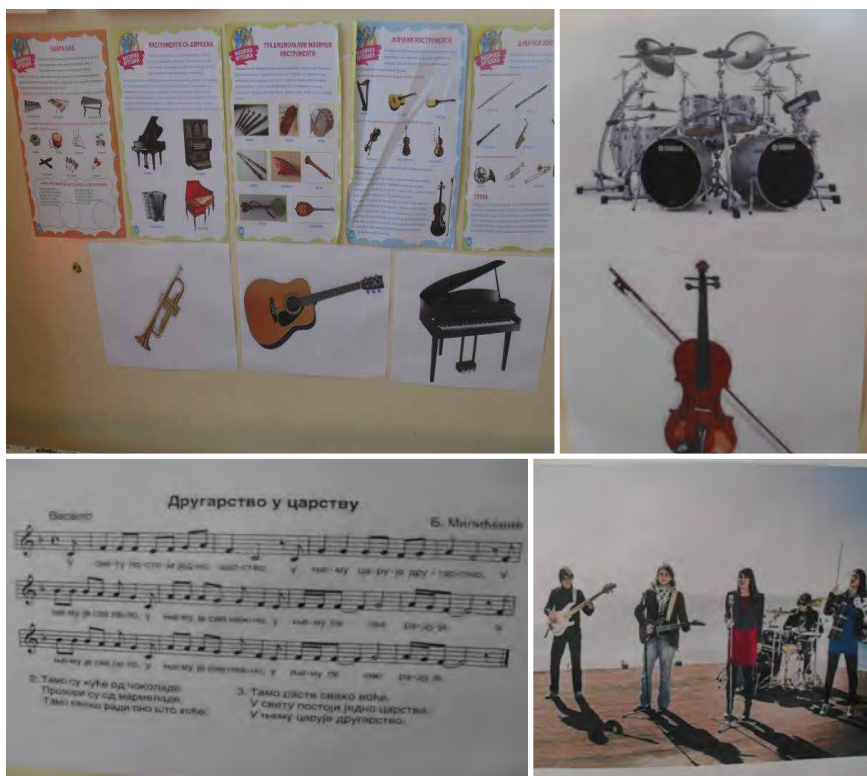
Naš orkestar

Dok smo se međusobno predstavljali i upoznavali u grupi, jedno dete je donelo muzički instrument. Narednih dana deca su isprobavala da sviraju. Pitala su kako se svira, šta ima unutra, ko ume da odsvira neku pesmu. Međusobno su razgovarala o tome ko je gde video neki muzički instrument ili ga ima kod kuće. Zajedno smo isprobavali kako pomoću igračka u sobi možemo da pravimo zvuk, tražili smo šta može da zveckaa, šušti, zvoni i sl.

Deca su pitala: „Šta sve može da napravi zvuk?”, „Koji se predmeti ‘čuju’?”, „Kako da napravimo muziku?”, „Kako nastaje zvuk na instrumentu?”, „Mogu li deca da naprave instrumente?”, „Kako da naučimo da sviramo?”, „Šta nam je sve potrebno?”, „Kako da napravimo naš orkestar?”, „Šta se radi u orkestru?”, „Ko nam može pomoći?”, „Kako se čitaju note?”, „Može li da se svira i bez instrumenata?”. Počeli smo da se dogovaramo i da pravimo plan kako da napravimo orkestar.

Zamolili smo roditelje da nam pomognu u istraživanju tako što će pratiti sa decom zvuke u kući i okruženju i davati predloge kako da ih istražimo (projekat „ide kući”). Zamolili smo roditelje da, ako mogu, donesu od kuće predmete koji proizvode zvuke, kao i slike za pravljenje „muzičkog zida” u našoj sobi.

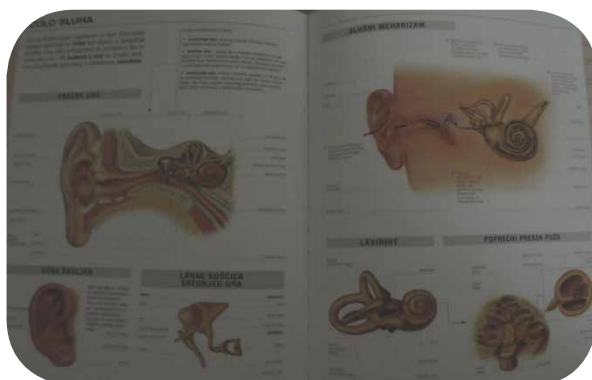
Šetajući po dvorištu, osluškivali smo zvuke i pokušavali da izmerimo njihovu visinu i jačinu. Upoređivali smo zvuke i pravili kategorizaciju zvukova iz prirode i zvukova koje stvaraju predmeti.

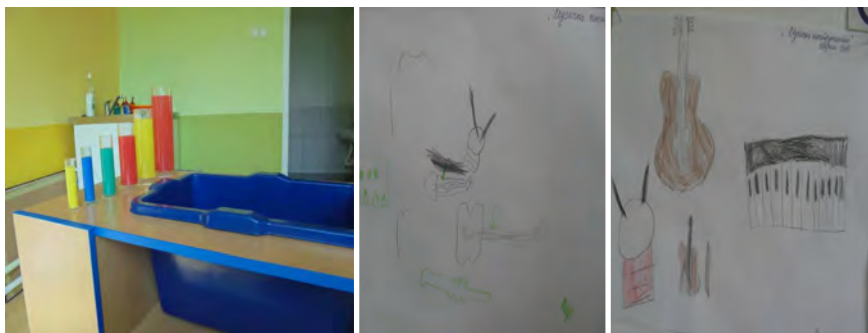
Uz to smo pravili galeriju crteža „Nacrtaj omiljeni zvuk”.

Istraživali smo kako mi čujemo zvuk, pretraživali smo enciklopedije i zapamtili jedan zanimljiv podatak — da se najmanja kost u našem telu nalazi baš u uhu.

Razgovarali smo kako da sve omiljene zvuke sklopimo i kako ih možemo ponavljati uz pomoć instrumenata. Setili smo se raznih instrumenata i pošto nismo mogli da ih kupimo, odlučili smo da ih napravimo. Deca su davala predloge ko bi koji instrument pravio, od čega i kako bi on izgledao, a onda smo počeli da pravimo nacрте.

U sobi smo napravili vodeni ksilofon i svirali na njemu.

Počeli smo da pravimo svoje instrumente od različitih materijala, a roditelji su nam pomagali.

Pravili smo melodiju uz pomoć naših instrumenata. Tata jednog dečaka nam je pomogao da čujemo kako zvuči gitara i sa njim smo pevali razne pesme.

Otišli smo u školu kod naših drugara na čas muzičkog da čujemo koje instrumente i muziku — oni slušaju. Slušali smo kompozicije Edvarda Griega i Antonija Vivaldija.

Igrali smo se brojalica pomoću zvečki, plesali i pokušavali da pravimo melodiju pucketajući prstima, lupkajući nogama, glasom i zamišljali smo našu muziku.

Napravili smo prodavnicu muzičkih instrumenata.

Deca su se igrala prodavnice i birala koje bi instrumente uzela i sa kim bi pravila mali orkestar.

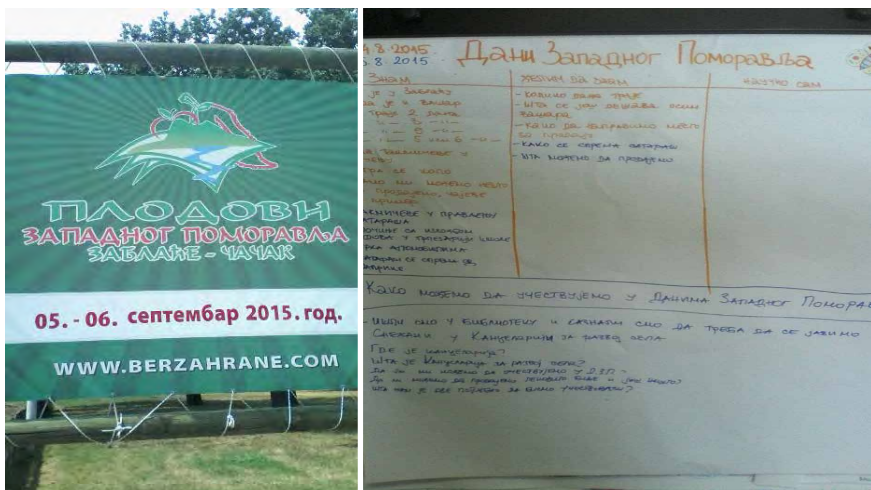
Kada je orkestar sastavljen, deca su birali melodiju i dogovarala se oko načina kako će izvesti svoju kompoziciju. Pravili smo muzičke probe.

Pripremili smo slavljeničke panoe da ispričamo deci iz drugih grupa kako smo napravili orkestar. Pozvali smo ih na muzički koncert i ponudili im da isprobaju naše instrumente.

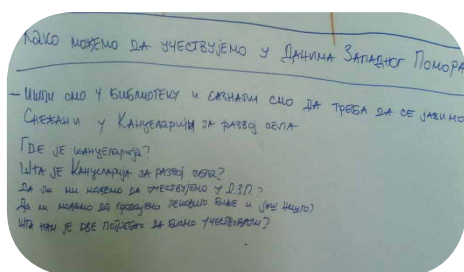
Mi u „Danima zapadnog Pomoravlja”

Projekat je pokrenut na inicijativu vaspitača. Kao provokaciju za učenje iskoristila sam postere, reklame i flajere koji su se tih dana postavljali i delili meštanima u selu. U centru sela su bili veliki bilbordi i deca su bila upoznata da se nešto dešava, ali nisu znala tačno šta i govorila su da je to neki vašar. I deca i ja smo malo znali o toj manifestaciji. Deca su razgledala materijale koje sam donela, pričali smo o tome šta su čula kod kuće i rekla sam deci da se manifestacija zove „Dani zapadnog Pomoravlja”. Nastavili smo da pričamo i narednih dana, a deca su dolazila sa pričama od kuće kako će njihove porodice da se uključe u taj događaj. Tako smo došli do pitanja kako mi da postanemo učesnici manifestacije „Plodovi zapadnog Pomoravlja”.

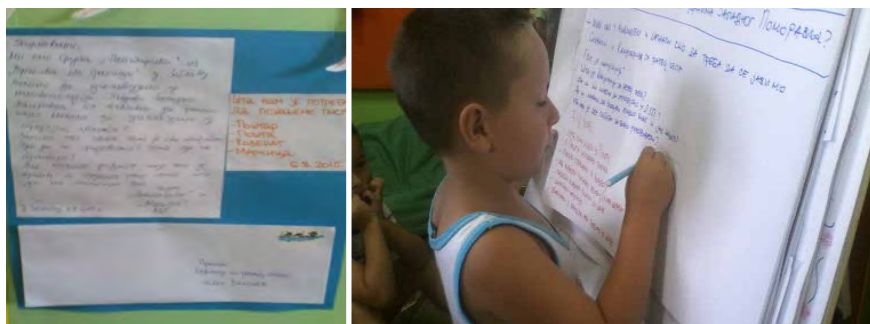

Počeli smo da se dogovaramo gde sve možemo da odemo i koga da pitamo da nam kaže šta su to „Dani zapadnog Pomoravlja”. Deca su predlagala da pitamo roditelje, da odemo u biblioteku, da pitamo komšije. Iskustva, predloge i ideje razmenjivali smo svakodnevno kroz crteže, poruke sa

roditeljima i informacije i ideje koje smo stavljali na početni pano. Prvo smo otišli u biblioteku da probamo da saznamo što više o manifestaciji. Knjiga na tu temu nije bilo, ali nam je bibliotekarka rekla da možemo da koristimo internet. Na internetu smo pronašli da manifestaciju organizuje Kancelarija za razvoj sela; tako smo saznali kome i gde možemo da se javimo za pomoć u istraživanju.

Deca su pitala šta je kancelarija, gde je to, ko tamo radi. Odlučili smo da sastavimo pismo službenici za koju smo saznali da radi u Kancelariji za razvoj sela u našem mestu, koja je organizator ovog događaja. Zatim smo otišli do pošte i poslali to pismo.

Umesto odgovora na pismo, službenica koja radi u Kancelariji za razvoj sela odmah nam je došla u posetu kad je primila naše pismo. Odgovarala je deci na sva njihova pitanja. Usput smo saznali kako će ova manifestacija pomoći porodicama da prodaju višak hrane koji imaju ili zimnicu koju umeju da pripremaju i da će tako meštani moći da predstave ono čime se bave.

Saznali smo da je manifestacija posvećena plodovima zapadnog Pomoravlja i kako možemo da se prijavimo da učestvujemo u manifestaciji. Deca su predložila da prodajemo čajeve i začine i da od novca koji dobijemo kupimo igračke za sobu, a službenica nam je rekla da možemo da učestvujemo i u programu otvaranja. Roditelji su nam pomogli da odgovorimo na pitanje šta je berza hrane i kako funkcioniše. Otkrili smo zašto ovo nije samo vašar, kako smo mislili na početku.

Deci se ideja dopala pa smo istraživali šta i kako možemo da prodajemo na štandu i šta da pripremimo za otvaranje manifestacije. Počeli smo da sakupljamo plodove i da tražimo različita rešenja kako da ih prevezemo.

Probali smo da od sakupljenih plodova napravimo zimnicu, a u radionici smo pravili daščice za naš štand sa biljem.

Jedan tata predložio nam je tekst koji bismo mogli da osmislimo na svoj način i da se tako predstavimo na otvaranju manifestacije. Počeli smo da se pripremamo.

Roditelji su nam pomogli tako što su nas uputili u porodice koje imaju lekovito bilje, a onda su nam mame pomagale da bilje osušimo i spakujemo u vrećice i kutije od kartona. Sa mamama smo pravili kolačiće za naš štand.

Sve smo spremili za učešće na manifestaciji i svi smo bili nestrpljivi kako će proteći. I krenuli smo...

Naše učešće smo proslavili tako što smo otišli u lokalnu prodavnicu i kupili igračke koje nam nedostaju u sobi. Roditelji su nam rekli da su bili ponosni na nas, a mi smo bili ponosni što smo sa meštanima zajedno učestvovali u ovom događaju.

Literatura

- Alcock, S. (2000). *Pedagogical documentation: Beyond observation*. Occasional Paper No. 7. Victoria University of Wellington: Institute for Early Childhood Studies.
- Assessment for learning and development* (2002). Melbourne: Department of Education and Early Childhood Development.
- Arthur, L., Beecher, B., Death, E., Dockett, S. & Farmer, S. (2012). *Programming and planning in early childhood settings*. Melbourne: Cengage Learning.
- Beneke, S. (2000). Implementing the project approach in part-time early childhood education programs. *Early Childhood Research & Practice*, 2 (1). Preuzeto 29.1.2014. sa <http://ecrp.illinois.edu/v2n1/beneke.html>
- Carr, M. (2001). *Assessment in early childhood settings: Learning stories*. London: Paul Chapman.
- Carr, M. (2012). *Learning Stories Constructing Learner Identities in Early Education*. London: SAGE Publications.
- Christensen, P., James, A. (Ed.) (2000). *Research with Children Perspectives and Practices*. London: Taylor & Francis Group.
- Clark, A., Moss, P. (2001). *Listening to Young Children: The Mosaic Approach*. London: Tayler.
- Clark, A. (2005). Ways of seeing: using the Mosaic approach to listen to young children's perspectives. In Clark, A., Kjørholt and Moss, P. (Eds.) *Beyond Listening*. Children's perspectives on early childhood services. Bristol: Policy Press, pp. 29–49.
- Clark, A. M. (2006). Changing classroom practice to include the project approach. *Early Childhood Research & Practice*, 8 (2). Preuzeto 7.2.2014. sa <http://ecrp.illinois.edu/v8n2/clark.html>
- Claxton, G. & Carr, M. (2004). A framework for teaching learning: learning dispositions. *Early Years International Journal of Research and Development*, 24 (1) 87–97.
- Craft, A. (2005). *Creativity across the primary curriculum*. London: Routledge.
- Department of Education and Early Childhood Development (2011). *Victorian Early Years Learning and Development Framework*. Melbourne: Early Childhood Strategy Division Department of Education and Early Childhood Development and Victorian Curriculum and Assessment Authority.
- Dunphy, E. (2008). *Supporting learning and development through formative assessment*. Dublin: Commissioned by the National Council for Curriculum and Assessment.
- Edwards, C., Gandini, L. & Forman, G. (1998). *The hundred languages of children: The Reggio Emilia approach — Advanced reflections*. Greenwich: Ablex.

- Giudici, C., Rinaldi, C. (2001). *Making learning Visible*. Reggio Emilia: Reggio Children Pub.
- Gültekin, M. (2007). The effect of project based learning on learning outcomes in the fifth-grade science education. *Elementary Education Online*, 6, 93–112.
- Hadži Jovančić, N. (2012). *Umetnost u opštem obrazovanju*. Beograd: Klet.
- Hedges, H., Cullen, J., Jordan, B. (2011). Early years curriculum: funds of knowledge as a conceptual framework for children's interests, *Journal of Curriculum Studies*, 43 (2): 185–205.
- Helm, J. H. & Beneke, S. (2003). *The power of projects: Meeting contemporary challenges in early childhood classrooms — strategies and solution*. New York: Teachers College Press.
- Helm, J. H. & Katz, L. G. (2001). *Young investigators: The project approach in the early years*. New York: Teachers College Press.
- Kalaš, I. (2010). *Recognizing the potential of ICT in early childhood education*. Paris: UNESCO Institute for Information Technologies in Education.
- Katz, L. G. & Chard, S. C. (2000) *Engaging Children's Minds: The Project Approach*. <http://www.projectapproach.org/store> 21.2.2014.
- Krnjaja, Ž. (2010). Igra, stvaralaštvo, otvoreni vaspitni sistem: šta ih povezuje. *Nastava i vaspitanje*, 13 (2): 264–277.
- Krnjaja, Ž. (2012). Igra kao susret: koautorski prostor u zajedničkoj igri dece i odraslih, *Etnoantropološki problemi*, 7 (1): 251–267.
- Krnjaja, Ž. (2014). Disciplinarni ili integrisani kurikulum: tri razlike. *Nastava i vaspitanje*, 63 (2): 189–202.
- Krnjaja, Ž. (2014). Ideologije obrazovnih programa: šta očekujemo od obrazovanja — Stanje i perspektive u Srbiji. *Sociologija*, 56 (3): 286–303.
- Krnjaja, Ž. (2015). Projektni pristup učenju u predškolskim programima, *Pedagogija*, 70 (2): 188–198.
- Krnjaja, Ž., Pavlović Breneselović, D. (2012). Pedagoška dokumentacija: nevidljiva i vidljiva praksa. U *Posebna pitanja kvaliteta u obrazovanju* (117–131). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Lave, J., Wenger, E. (1996). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge University Press.
- Laevers, F. (Ed). (2005). *Well-being and Involvement in Care Settings. A Process-oriented Self-evaluation Instrument*. Kind & Gezin and Research Centre for Experiential Education.
- Mackenzie, C. A., Edwards, S., Moore, D. (2014). *Young Children's Play and Environmental Education in Early Childhood Education*. London: Springer.
- Mac Naughton, G. (2003). *Shaping Early Childhood Learners, Curriculum and Contexts*. Berkshire: Open University Press.

- Marbina, L. Church, A., Tayler, C. (2011). *Victorian Early Years Learning and Development Framework: Evidence Paper — Practice Principle 6: Integrated teaching and learning approaches*. Melbourne: Department of Education and Early Childhood Development.
- Marjanović, A. (1987). Dečja igra i stvaralaštvo. *Predškolsko dete*, (1–4): 85–101.
- Marjanović, A. (1987). Kako prepoznati i oplemeniti stvaralačku aktivnost predškolskog deteta. *Predškolsko dete*, (1–4): 133–148.
- McKenna, D. (2005). Documenting development and pedagogy in the Swedish Preschool: The use of portfolio as a vehicle for reflection, learning and democracy. *Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad*, Special Issue: Undergraduate Research Abroad, 12: 155–178.
- McLachlan, C., Fler, M., Edwards, S. (2010). *Early Childhood Curriculum. Planning, assessment and implementation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mitchell, L. (2008). *Assessment practices and aspects of curriculum in early childhood education*. Wellington: New Zealand Council For Educational Research.
- Moyles, J. (2005). *The excellence of play*. Berkshire: Open University Press.
- National Council for Curriculum and Assessment (2009). *Aistear: Guidelines for good practice*. Dublin: NCCA.
- National Council for Curriculum and Assessment (2009). *Aistear: Learning and developing through play*. Dublin: NCCA.
- NSW Department Of Community Services Office (2001). *NSW Curriculum Framework, The Practice of Relationships*. New South Wales: Department Of Community Services Office.
- OMEP (2009). *Sweden Child Participation Outdoors in the Swedish Preschool*. Stockholm: Svenska OMEP.
- Packer, M., Goicoechea, J. (2009). Sociocultural and Constructivist Theories of Learning: Ontology, Not Just Epistemology. *Educational Psychologist*, (4): 227–241.
- Papatheodorou, T., Moyles, J. (Eds) (2009). *Learning Together in the Early Years: Exploring relational pedagogy*. New York: Routledge.
- Pavlović Breneselović, D. (1992). *Igrovnica — vodič za voditelje*, Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju/OMEP.
- Pavlović Breneselović, D., Pavlovski, T. (2000). *Partnerski odnos u vaspitanju*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju /Centar za interaktivnu pedagogiju.
- Pavlović Breneselović, D. (2010). Dobrobit deteta u programu naspram programa za dobrobit, *Nastava i vaspitanje*, god. 59, br. 2, str. 251–264.
- Pavlović Breneselović, D. (2012). *Od prirodnih neprijatelja do partnera — sistemski pristup odnosu porodice i javnog vaspitanja*. Beograd: Filozofski fakultet.
- Pavlović Breneselović, D. (2012). Odnosi na ranim uzrastima. U Baucal, A. (ur.) *Standardi za razvoj i učenje dece ranih uzrasta u Srbiji*, Beograd: Institut za psihologiju /UNICEF, str. 133–150.

- Pavlović Breneselović, D. (2012). (Ne)postojeći digitalni prostor u predškolskom vaspitanju Srbije. U Golubović, Dragan (ur.). *Tehnika i informatika u obrazovanju-Zbornik radova. Knjiga 1* (319–325). Čačak: Tehnički fakultet.
- Pavlović Breneselović, D. (2015). *Gde stanuje kvalitet. Knjiga 2 — istraživanje sa decom prakse dečijeg vrtića*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofski fakultet Univerzitet u Beogradu.
- Pavlović Breneselović, D., Krnjaja, Ž. (2016). *Kaleidoskop — osnove diversifikovanih programa predškolskog vaspitanja*. Beograd: IPA.
- Queensland Government (2006). *Early Years Curriculum Guidelines*. Brisbane: Queensland Studies Authority.
- Rogoff, B., Goodman Turkianis, C., Bartlett, L. (2001). *Learning together: Children and adults in a school community*. New York: Oxford University Press.
- Sense, A. (2007). *Cultivating Learning Within Projects*. Hampshire and New York: Palgrave Macmillan.
- Smidt, S. (2005). *Observing, Assessing and Planning for Children in the Early Years*. London: Routledge.
- Te Whariki: Documentation and Assessment. The Power of a Learning Story*. Preuzeto 3.4.2014. sa <http://www.educate.ece.govt.nz/learning/curriculumAndLearning/TeWhariki.aspx>
- Thomas, J. W. (2000). *A review of research on project-based learning*. San Rafael: Autodesk Foundation.
- Thornton, L., Brunton, P. (2005). *Understanding the Reggio Approach*. London: David Fulton Publishers.
- UN Committee on the Rights of the Child (2005). *Implementing Child Rights In Early Childhood, General Comment 7*, Geneva, OHCHR (CRC/C/GC/7 1 November 2005, accessed at <http://www.ohchr.org>).
- Vecchi, V. (2010). *Art and Creativity in Reggio Emilia*. London: Routledge.

**CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд**

37.015.3:159.953.5
371.314.6

КРЊАЈА, Живка, 1963-

Kaleidoskop : projektni pristup učenju / Živka Krnjaja, Dragana Pavlović Breneselović,. - Beograd : Institut za pedagogiju i andragogiju, 2017 (Beograd : Copy Planet). - 136 str. : ilustr. ; 24 cm
„Publikacija je razvijena u okviru naučno-istraživačkog projekta ‘Kaleidoskop - diversifikacija oblika i programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja’ koji je u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i UNICEF-om realizovao Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, kao komplementaran projektu ‘Vrtići bez granica 2’... „ --> prelim. str. - Tiraž 500. - Додатак: стр. 93-105. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 133-136.

ISBN 978-86-82019-94-7 (IPA)

1. Павловић Бренеселовић, Драгана, 1955- [аутор]

а) Учење учења б) Пројектна настава

COBISS.SR-ID 228834572

Autorke prevazilaze uobičajeno shvatanje projekta kao izdvojene aktivnosti ili vaspitno-obrazovnog metoda i predstavljaju projektni pristup učenju kao integrisanu strategiju različitih vidova učenja u kojima deca razvijaju dispozicije za celoživotno učenje. U projektima zajedno učestvuju deca i odrasli (vaspitači, roditelji i drugi članovi lokalne zajednice) učeći jedni od drugih, tokom rešavanja problema koji za njih imaju smisla, predstavljaju izazov i povezuju ih.

Dobrom organizacijom sadržaja autorke uvode praktičare u projektni pristup učenju uputstvima za izbor postupaka kojima se podstiče učešće dece i drugih odraslih u različitim fazama projekta, čime se obezbeđuje maštovito vođenje procesa otkrivanja života u zajednici.

Posebno su dragocene stranice na kojima autorke uvode praktičare u delikatne procese praćenja i dokumentovanja. Praćenje doprinosi da deca i odrasli razumeju i menjaju sopstvene načine učešća u projektu modelujući tako i međusobne odnose. Ono je zasnovano na konsultovanju sa decom, čime se stvaraju prilike da se deca izraze i iskažu svoje mišljenje te zajedno sa vaspitačima odlučuju u procesu učenja.

— Prof. dr Jasmina Klemenović (iz recenzije) —

Posebnu vrednost ove knjige čine priče o projektima iz prakse dečjih vrtića koji su se odvažno upustili u avanturu „Kaleidoskopa“. Priče o projektima ilustruju različite situacije u kojima deca i odrasli zajedno istražuju i na najbolji način pokazuju da učiti znači zajedno istraživati, raditi i živeti u zajednici. Priče o projektima doprinose promovisanju prakse zasnovane na vrednostima Kaleidoskopa i omogućavaju da takva iskustva delimo u profesionalnoj i široj društvenoj zajednici.

— Autori (iz uvoda) —

Uz finansijsku podršku

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

